

СОЁЛОЙ ЖЭЛЭЙ
ТООСООТО
НААДАН

5 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
декабриин 17
Среда

№ 48 (21998)

Гарагай 4
www.
burunen.ru

Буряад
Унэн

БАГШАНАРАЙ ЭБЛЭЛЭЙ БАТА ҮҮСХЭЛ

Баир БОРБЕКОВОЙ фото-зурагууд

«УРАН
ҮГӨӨРӨӨ
ХҮНҮҮДЭЙ
ЗҮРХЭ
ДОҮОЛГО!»

8-9 н.

Үнгэржэ байһан 2014 оной декабрь нарын һүүл багаар "Байгал" театр олон концерт-нааданууды табиха гэжэ байна.

Декабриин 21-дэ шоу маягтай, шэнэхэн концерт табигдаха. «В-Рор Music Show» – мүнөө үеын буряад дуунуудай концерт. Шэнэ үеын залуу дуушад, мүн тиихэдэ мэдээж болоһон одото дуушад хамтаржа, оршон үеын буряад дуунууды ханхинуулха. Мүнөөнэй хэб маягта оруулагданхай урданай буряад ёхор дуунууд, шэнээр зохёогдоһон залуу авторнуудай дуунууд, 20-30 жэлэй саана зохёогдоһон мэдээж дуунууд тайзан дээрэхэ зэдлэхэ байна. Гоё дуунууд "Байгал" театрай хатаршадаар шэмэглэгдэхэ.

23-най болон 24-нэй үдэрнүүдтэ үшөө нэгэ томо гэгшын концерт-наадан табигдаха. «Прогулки по Бродвею» гэхэн концерт буряадай харагшадые мюзикл гэхэн жанртай танилсуулха гэхэн уялгатай. Америкын Нью-Йорк хотоһоо гарбалтай энэ жанр дуун, хатар болон үгэ нэгэ доро ниилүүлжэ, харагшадай һонирхол ехээр татадаг. "Chicago", "Cats", "Moulin rouge" "Romeo & Juliet", "Notre dame de Paris" гэхэ мэтэ олон жүжгүүд мүнөө дэлхэйн эгээн томо тайзанууд дээрэ амжалттай табигдадаг. Эгээл мэдээж мюзиклнүүдэй эгээл һонирхолтой дуу хатарнуудынь шэлэжэ, "Байгал" театр харагшадтаа бэлэглэхэнь. Чингис Павловай нэрэмжэтэ оркестрэй хүгжэмшэдтэ, театрай дуушадта, хатаршадта гоё гэгшын шэнэ хубсаһан оёгдожо байна. Хатарша хүбүүд, басагад найхан бүжгөөрөө эдэ концертнууды марталдашагүй болгохо.

Энээнһээ гадна үдэр бүри декабриин 20-һоо 30 хүрэтэр, концертнуудай урда гү, али дундуурнь гү, лотерей наадажа, ерэнхэн харагшадтай нэгэн "Эпл Даймонд" гэхэн дэлгүүрһээ 5000 түхэригэй сертификат абаха аргатай.

ХҮСЭТЭ БААТАРНУУД МҮРЫСЭБЭ

Дэлхэй дүүрэн бар хүсэтэй баатарнуудаараа суурхалан Сан-Франциско, Лас-Вегас, Тюмень, Сургут гээд лэ, манай Онохой тоологдоно. Энэмнай Загарайн гиир үргэлгын хургуулиин аша габьяал даа. Энэ хургуулиин суута хүсэтан, оронойнгоо, дэлхэйн хэдэн дахин чемпион болоһон, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Сергей Леонов эмхидхэн габьяатай.

Сергей Трофимовичой эмхидхэдэ заншалта мұрысөөн Россиин спортын яаманай календарьта оруулагдаа. Тиимэһээ Онохойдо үнгэрэгдэхэ байһан энэ республиканска мұрысөөн Россиин хэмжээнэй боложо, Улаан-Үдэдэ үнгэрэгдэхэ болобо. Тиигэжэ мүнөө жэл 250 хүсэтэйшүүл нислэл хотодомнай буугаа. Түрүүшынхизэ Буряад орондо гиирээр Бүхэроссиин федерацийн президент Игорь Солодов, Россиин ахмад тренер Сергей Кириллов гэгшэд айлшалаа. Аяар дүрбэн үдэр соо энэ мұрысөөн үргэлжэлөө.

Эгээл багашуул 12 кг гиирнүүды үргөө. Эдэнэй дундаһаа Кабанскын Сергей Балагуровай шаби Андрей Александров эгээл хүсэтэй байһанаа харуулаа. Энэл хоригшын Максим Островских, Олег Налётов, Роман Святкин гэгшэд чемпионууд болоо. Тиихэдэ Забайкалийн хизаарай Олег Коренев болон Сергей Леоновой шаби Вадим Шевцов гэгшэд алтан медальнуудта хүртөө.

Дунда наһанай хүбүүд сооһоо 16 кг гиир үргэлгөөр чемпионууд болобо гэхэдэ: Забайкалийн Александр, Артём Сысолятинууд, Эрхүүгэй Игорь Шинкарев, манай Солбон Удачин, Дмитрий Евсюков, Денис Васильев, Виталий Ивахиновой шаби Батор Шаракшанов.

18 наһа хүрэтэр хүбүүд сооһоо шалгаржа, Эрхүүгэй Никита Уванов, Глеб Хле-

стунов, Забайкалийн Константин Зимин, манай Никита Собчук, Алексей Брезгин, Алексей Негоднов гэгшэд алтан медальнууды абаа.

Энэ мұрысөөндэ хүсэ ехэтэй эхэнэрнүүд хабаадажа, олоной һонирхол татаа. Тарбагатайн аймагай соёлой таһагые даагша Максим Золотарёвой хоридог басагад Татьяна Асеева Екатерина Тютрина хоёр, Эрхүүгэй Людмила Маслова алтан медальнуудта хүртөө. Удаадахи шэгнүүртэ Забайкалийн басагад эгээл хүсэтэй байгаа: Полина Смирнова, Анжелика Егорова. Абсолютна чемпион боложо, манай 16 наһатай Татьяна Асеева тодорoo.

Команданууд хоорондын мұрысөөнүүдтэ дунда наһанай эдиршүүл сооһоо эрхүүгээрхин илаа. Удаадахи наһанай хэмжүүртэ забайкалийнхид илажа гараа.

Хоёр пүүдэй гиирнүүдээр наадажа байһан эршүүлые харахада, гоё даа. Энэ удаа уласхоорондын спортын мастер Василий Недорезов, спортын мастернууд Андрей Рассадин, Сергей Любимский, Денис Кудашев, Шэтын Алексей Николаев, Красноярскын Алексей Бутин гэгшэд чемпионууд болоо.

63 кг шэгнүүртэ спортын мастерай нормативууды Сретенск хотын Сергей Василевич болон Закаменскын Александр Эрдынеев хоёр дүүргээ. Наяхан Улаан-Үдын авиамашиностроительна техникум дүүргэһэн Александр армийн албанда мордоо.

10 минута соо 177 дахин гиир үргэһэн Андрей Рассадин Буряадай рекорд табиба. Манай команда: Василий Недорезов, Вячеслав Сивцов, Андрей Рассадин, Александр Гордеев, Сергей Любимский табан илалта туйлажа, Кубогаа Буряадтаа үлээбэ. Манай хүршэнэр, эрхүүгээрхин - 2-дохи, забайкалийнхид 3-дахи нуурунуудта гараа.

Валерий СЫДЕЕВ.

ЭХЭ ХЭЛЭН – МАНАЙ БАЯЛИГ

Буддын шажантанай заншалта Сангхын дүрэдхалаар эмхидхэгдэнэ Тус мұрысөөн «Титан» компаниин дэмжэлгээр үнгэрнэ

Мұрысөөнэй үнгэрхэ болзор, хаяг
2015 оной 1 нарын 24-дэ Ивалгын дасанда болохо.

Бүридхэл: 1 нарын 24-нэй үглөөнэй 9.00 сагһаа 10.00 хүрэтэр.

Мұрысөөндэ хабаадагшад
– 7 хүнһөө бүридэхэн бүлгэм соо эхин, дунда, ахмад ангинуудай хурагшад заатагүй орохо ёһотой. Бүлгэмэй бүридэлдэ 70 хубинь басагад байха зэргэтэй (басагад буряад заншалаар үнээз гүрэхэ).

Мұрысөөнэй эрилтэнүүд
– Мұрысөөндэ хабаадагшад түрэл хэлээрээ сүлөө сэдбээр хөөрэлдэхэ, нанал бодолоо найруулан зохёохо дадал, дүршэлтэй байха.

– Нютаг бүхэниин түлөөлжэ ерэнхэн хабаадагшад өөрынгоо нютаг хэлээр хэлэхэ, хөөрэхэ, мұрысөөгөө хамгаалха шухала.

Нэмэлтэ мэдээсэл

– Хүндэтэ хурагшад, тус наадамнай Буддын шажанай Ехэ хургуулиин танхимууд соо үнгэрхэ. Мұрысөөнэй тала бүхэндэ үгтэһэн даабаринууд амяарлан шалгагдаха байһанаа, командын гэшүүд нэгэ доро элдэб танхимуудаар таран ошохо. Тиимэһээ мұрысөөндэ хабаадагшадтай мэдээс, арга боломжо ба наһанай хэмжээнэ хараада абан, даабаринуудаар бэлдэхэл эмхидхэхэ шухала.

– Тэмээн талада басагадта үгтэһэн даабари үдэрэй туршада үнгэрхэ (бүлэгһөө нэгэ гэшүүн).

– Бүлэгэй нэгэ гэшүүн нэгэ доро хоёр мұрысөөндэ хабаадаха эрхэгүй.

– 4-дугаар мұрысөөнэй ёһоор багшанарта үгтэхэ баталамжанууд хоёр хүнэй нэрээр хизаарлагданхай ушарһаа мұрысөөндэ бүлэг бэлдэхэн хоёр багшын нэрэ обог уридшалан, 1 нарын 19 хүрэтэр мэдүүлгэ соо оруулжа эльгээхэ шухала.

Мұрысөөнэй шатанууд

Табан хушуу мал гэгдэхэн *мори, үхэр, хони, ямаа, тэмээгээ* үе наһаараа үдхэжэ нууһан буряад зоной ажабайдалые адууһа малһаа амяар харахын аргай юм. Тиимэһээ эхэ хэлэндээ зориулһан "Эхэ хэлэн – манай баялиг"

гэхэн мұрысөөнэй шатанууд үндэхэн шагай нааданай буудалнуудай нэрээр нэрлэгдэнхэй.

МҮРЫСӨӨНЭЙ ДҮРИМҮҮД
I ШАТА
1. ШАГАЙН МОРИН ТАЛА
БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ НЮТАГАЙ
АЯЛГЫН ТОЛИ

Тус мұрысөөн өөрынгоо нютаг хэлэнэй үггүүды суглуулжа, нютагай үгэнүүдтэй толи бүтээжэ эльгээхэ даабаритай. Хүдэлмэрийн хэмжээн: 300-500 үгэһөө үлүү байха зэргэтэй. Тус мұрысөөн зайн (дистанционно) аргаар үнгэрхэ. 1 нарын 19 болотор exexelen@gmail.com гэхэн сахим хаягаар эльгээхэ.

Танай эльгээһэн хүдэлмэринүүд Буряадай Гүрэнэй Ехэ хургуулиин эрдэмтэдтэй сүг бэлдэжэ байһан "Буряад хэлэнэй нютагай аялгын толидо" орохо аргатай. Командын зүгһөө эльгээгдэхэн хүдэлмэритнай мұрысөөндэ хабаадахы баталһан мэдүүлгэ болоно.

Мэдүүлгын жэшээ:
Аймаг _____ хургуули _____
Хүтэлбэрилэгшэ 1-2 багшын обог нэрэ _____

Холбоо бариха утаһан, e-mail: _____
Гэрэй хаяг: _____
Багшын паспортын дугаар болон хэзээ, ямар байгуулга олгоһон тухай мэдээсэл: _____

ИНН, СНИЛС: _____

2. ШАГАЙН ХОНИН ТАЛА
ХОНИН ЖЭЛЭЭ УГТУУЛАН...

а) Мэдэжэ ябахада хэрэгтэй. Сэдбүүд: Сагаалхын хурал (Сагаа сарын Хурал), Дүгжүүбэ, Шэнын нэгэнэй үглөө, сагаалхын ёһололнууд, Бандида Хамба Ламанарай сүбарганууд. Тус мұрысөөн тестын түхэлөөр үнгэрхэ. (20 мин.).

б) Уран баримал. Энэ мұрысөөндэ хабаадагшад 3 уран баримал (тэрэ тоодо хониной дүрсэтэй уран баримал заатагүй байха ёһотой) бүтээлнүүдэ жюридэ дүрэдхажэ, ямар удхатайгаар хэһэнэ тайлбарилха. Уран барималаа дуратай материалаар бүтээжэ болохо (пластилин, талхан, шабар, модон г.м.).

Эгээн эрхим урлаһан бүтээлнүүд дасанай литейнэ цехтэ шудхагдажа, Сагаалганай сүвенир болохо. Тус мұрысөөндэ хүбүүд хаба-

адана.

3. ШАГАЙН ҮХЭР ТАЛА
БАЯН ХЭЛЭТЭЙ АРАД – ЕРЭЭДҮЙТЭЙ!

а) Хэнэй хэлэн баян бэ?
Энэ мұрысөөн Олимпиад нааданай түхэлөөр үнгэрхэ. Команда бүхэнһөө нэгэ-нэгэ түлөөлгшэ шэлэхэн сэдбээр амитан, шубуун, загаһан г.м. нэрэнүүды эгээн олоор, зүбөөр нэрлэжэ шадабал, илагша болохо.

Мұрысөөнэй сэдбүүд:
– Даян дэлхэй: амитан, шубуун, загаһан, хорхой шумуул, ургамал
– Хүнэй бэе мүсэ
– Мориной зүһэ
– 5 хушуун малай түл

б) Хоёр хэлэ тэгшэ мэдэ! "Сагаалхын түхэхэ, заншалуудһаа" гэхэн сэдбээр ород хэлээр үгтэһэн үгүүлэл буряад хэлэндэ оршуулан найруулха.

б) «Талын шэмэг – 5 хушуун мал» гэхэн удхажэ, түхэлөө алданхай үгүүлэл заһан тааруулха даабари.

4. ШАГАЙН ЯМААН ТАЛА
БУЯН ХЭШЭГ УРЯЛАЯ!

а) "Эжы аба хоёроо үгын дээжээр магтанаб" гэхэн сэдбээр шүлэг зохёоһоод ерэхэ. Шүлэгөө зохёоһоо өөрөө сээжээр уншаха. Эгээл эрхим шүлэгүүдтэ хүлжэм найруулагдаха.

б) "Этигэлэй Хамбадаа зальбарнам". Урда мұрысөөндэ үгтэһэн даабарияа дабтаха, сээжэлдэхэ. 16 бадагтай "Этигэлэй Хамба Ламын бүтээл" бүлэгэй гэшүүд сээжэлдэхэ (<http://www.infpol.ru>, minkultrb.ru, edu03.ru сайтнууд дээрэ). Мұрысөөнэй ёһоор энэ даабари бүлгөөрөө гүйсэхэ.

5. ШАГАЙН ТЭМЭЭН ТАЛА
УРАН ГАРТАН

Эжы абын дүршэл халан абаха басагад, хүбүүдтэ зориулагдаһан урилдаан.

а) Зүү хурабын шэди. Басагад багшын хүтэлбэри доро оёдол хэжэ, тэрэнэе гоёон шэмэглэхэ (урлал хэхэдэ хэрэглэхэ зүйлнүүд түгэс үгтэхэ). Үдэрэй туршада үнгэрхэ мұрысөөндэ бүлэгэй нэгэ басаган хабаадана.

б) Эрын юһэн эрдэмэй нэгэн – ташуур минаа. Хүбүүдтэ ташуур гүрэхэ даабари үгтэхэ (20 мин.).

II ШАТА

БУДДЫН ШАЖАН ТУХАЙ. ХАМБА ЛАМЫН ШАН АБАЛГЫН ТЭМСЭЭН

I-III дугаар мұрысөөнүүдтэ Хамба ламын гурбан асуудалда зүб харюу үгтөөгүй гэжэ тоболоо. 4-дугаар мұрысөөндэ XXIV Хамба лама Дамба Аюшеевэй табиһан шэнэ асуудалнууд дээрэ бодомжолоод, харюунуудаа энэ хаягаар эльгээгшэ: exexelen@gmail.com

1. Айлшанай ерэхэдэ, юундэ эдэз хоол табидаг бэ?

– хүндэлхын түлөө бэшэ
– найнда орохын түлөө бэшэ.
– заншал сахихын түлөө бэшэ.
Харин...

2. Зүүн зүгэй арадууд Шэнэ жэлээ элдэб янзаар нэрлэдэг:

– Түбэдтэ – Лосар
– Хальмагта – Цаган сар
– Тывада – Шагаа

– Монголдо – Сар шинийн баяр, Цагаан сар

– Хамба лама Дамба-Даржаа Заяев Сагалха гэжэ нэрлэхэн. Юундэ иигэжэ нэрлээб, тодорхойлогты.

ЭРХИМУУДЫЕ УРМАЩУУЛАН
ШАГНАХА ТУХАЙ

1, 2, 3-дахи хуури эзэлхэн хурагшадтай бүлэгүүдтэ ба тэдэниие бэлдэхэн багшанартань диплом, баталамжа болон мүнгэн шан (30 мянга, 20 мянга, 10 мянган түхэриг), мүн түсхай бэлэгүүд барюулагдаха. Мұрысөөндэ хабаадаһан бүлэгтэ баталамжа бэшэгүүд үгтэхэ.

Хамба ламын гол шан абалгын тэмсээндэ илагшадта мүнгэн шангууд барюулагдаха.

ХЭРЭГЛЭХЭ НОМ ЗОХЁОЛ

Л.Намжилова «Шэдитэ эрхи», «Алтан эрхи»;

С.Д.Бабуев, Ц.Ц.Бальжинмаева «Буряад зоной урданай нуудал байдалай тайлбари толи»; «Буряад хэлэн» гэхэн сахим нураха бэшэгэй «Ёһо заншал», «Буряад арад», «Эхэ нютаг», «Наадан нураа – Даян дэлхэй» хубинууд;

"Буряад үнэн" һонин болон бусад сонин, сэтгүүл ба номууд.

Асуудалнуудай гарабал, аймагайнгаа шэрээтэ ламанарта мүн энэ сахим хаягаар хандажа болохо: exexelen@gmail.com

БУРЯАДАЙ ХҮДӨӨ – ГҮРЭНДЭ ЖЭШЭЭ

Бүхэдэлхэйн аралжаанай эмхидэ Ород гүрэнэй хамаатай болоһон үе сагта эдэз хоол үйлдбэрилдэг хүдөөгэй олзын хэрэг эрхилэгшье дэмжэхэ ямар арга мүнүүд бии гэжэ гэхэн асуудал үдэрһөө үдэртэ эршэтэйхэнээр эздэлдэг боложо байна. Үнгэрэгшэ долоон хоногто Ородой Холбооной Уласай Хүдөө ажахын яаманай департаментын дарга Михаил Орлов Буряад Уласай ниислэл Улаан-Үдэ хото ерэхэдээ, нютаг нютагай зон өөр өөрын эдэз хоол буйлуулгашатай байха зэргэ-тэй гэжэ онсо тэмдэглэһэн байна. Тиин тэдэниие дэмжэхэ зорилготой тусхай программнууд Буряад Ула-ста бусад можо нютагуудһаа урид нэбтэрүүлэгдэһэниинь, аша үрэн мүнөөнһөө элээр харагдажа захал-хадань, байра дээрнэ ерэхэ хара-хаяа зорюута Москваһаа ерээб гэжэ үндэр тушаалтан сэхьен хэлэбэ.

Российн Хүдөө ажахын яаманай департаментын дарга Михаил Орлов Буряадта эдэз хоол буйлуулдаг эмхинүүдэй үзэсхэлэн хараба

Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зураг

ҮХИБҮҮД САДХАЛАН ЯБАХА ЁНОТОЙ

Ород гүрэндэ ажаһуугаа эрхэтэн бүхэн гэдэһэ садхалан ябаха ёһотой. Эдэз хоол ходоодо элбэг дэлбэг, харин үнэ сэнгын хямдахан байха зэргэ-тэй гээд Ородой Холбооной Уласай засагай газарайхид бодомжолно. Нэн түрүүн нургуулида нуража ябаһан үхибүүд, баян, гүгтэйшье гэртэ-хинтэй байг, илгаагүй, найнаар эдэлэ-эд, номоо үзэхэ ёһотой. Буряад Уласта хүүгэдье шэмэтэй, амтатай хоолоор хан-гахын тула нургуулинуудтань иимэ шэнэ нэбтэрүүлгэ бии боложо байна.

Энээн тухай тодорхойгоор. Улаан-Удын 3-дахи нургуулин нурагшад түрэл нургуулингаа хоол баридаг газарта ошо-ходоо, амиды мүнгөөр тоосохын орондо, банкын тусхай хабтаһа хэрэглэн, того-ошонтөө тоосодог болонхой. Гэхэ зуу-ра энэ хабтаһаар түбһэн газарта, ондоо дэлгүүртэ, харин хоол баридаг газар-та тоосохо арга боломжо тэдэнэртэ үгы. Түрэл нургуули соонь тодохогоһон тусхай терминалда хандажа, үднгөө хоолдо юу эдихэээ үхибүүн бүхэн өөһэдөө шэлэнэ.

Иимэ терминалтай Улаан-Үдэ хотын 33-дахи гимназида Ородой Холбооной Ула-сай Хүдөө ажахын яаманай департамен-тын дарга Михаил Орлов зорюута ошо-жо, байдалтайн танилсаба. Эндэ 300-гаад

үхибүүд нурадаг. Нуралсалай энэ эмхиин хотын түб газарта байдаг хэн тула, тэр-эниие тойроод, янза янзын аралжаанай газарнууд бии.

- Хэшээлээ дүүргээд, гэртээ ошохо зу-урандаа, магазин орожо, хилээмэ абаха үедэни: "Сайн байна!", "Мэндэ амар!" – гээд лэ нурагшадни намайгаа угтадаг хэн, – гээд Улаан-Үдэ хотын 33-дахи гимнази-ин директор Дарима Константиновна Хал-таева Ородой Холбооной Уласай Хүдөө ажахын яаманай департаментын даргада хөөрэхэ зуураа, иигэжэ тэмдэглэнэ: - Энэ хадаа манай үхибүүд гэртэхиингээ хар-маандань хэжэ үгэһэн таби-табин сол-хообороо нургуулингаа хоол баридаг газарта ошохын орондо, үдэрөөр дүүрэн хоолон ябаад, чупа-чупс, чипсэ мэтын бээдэ харша хоол абаха гэжэ магазинаар дүүрэн ороод, ээлжэндэ тэсэжэ ядан бай-на ха юм гээд хара буудаг хэнби. Харин мүнөө магазинууд соо хон-жэн. Хуулин наһанда дүтэлжэ ябаһан хууууд, басагад орожо болоо юм бээ. Зүгөөр багашуул нургуулидаал хооллодог болонхой.

Үшөө нэгэ ажаглалта. нургуулин нурагшын хооллохо банкын хабтаһанда гэртэхииний мүнгэ оруулна. Үдэрэй табин түхэригтэ үхибүүмни хооллохо байха гээд түсблөөд, мянган түхэриг хабтаһандань

хадагалхадань, тэрэн бүхэли нарада хүрэнэгүй.

- Ушар юуб гэхэдэ, олохон үхибүүд үдэрэй хоёр хооллодог болонхой. Ти-хэдэ гэдэһэ садхалан ябана гэжэ гэртэ-хииний ойлгохо ёһотой, – гэжэ 33-дахи гимназиин директор Дарима Халтаева хэлэнэ.

- Мүнгээ хүндэ буяалгана ха гү гэжэ ханагааа зободог гэртэхиндэ иимэ мэдэ-эсл. Нурагшын терминалда дүтэлөөд, хэды шэнээн түхэригтэ ямар эдэз абаһан тухай мэдээн тэрэ дороо гэртэхииний гар-рай телефондо хүрэхэ ерэдэг.

- Танай нургуулида Буряад Ула-ста бүтээгдэһэн эдээн бии гү? – гэжэ Москваһаа ерэхэн үндэр тушаалтанай асуухада, Улаан-Удын нургуулинууды-эдез хоолоор хангадаг комбинадай гене-ральна директор үгэ абаба:

- Бидэ болобол, нургуулингаа нура-гшадта нютагайнгаа хүн болон тэрэһнээ гараһан сагаан эдэз, мяха, овоц элбэ-гээр дурдаханабди. Нэгэ харын турша-да Улаан-Удын нургуулинуудта нурадаг үхибүүд 20-25 тонно жэжэ болон бодо малай мяха хэрэглэнэ. Хүдөөдэ эдэз хоол буйлуулдаг нютаг нютагуудай ажалшад, тодорхойлодо, Мухар-Шэбэрэй аймагай "Искра" колхоз, Хориин аймагай ажахы-

ШУБУУН ДЭНГЭЭ НОСООХОМНАЙ ГҮ?

Декабриин 21-дэ жэлэй тон богони удэр тог-тохо. Үбэлэй хүнийн утые манай хүгшэн эжынэр, үбгэн баабайнар мүхэрээн бээрээ үзэдэг байһан. Харин мүнөө ХХI зуун жэлэй хорёо соо ороод байхадаа, гэрэлтүүлэгдэһэн үйлсэ гү-дамжануудтаа, боро хараан болоогүй байхада, гэртээ гэрэлээ носоожо нурашаһан маанар шэб харанхыда арайл дадаагүй хабди. Гэхэ зуура Буряад Уласай ниис-лэл Улаан-Үдэ хотодо ойро, холошье түбхинэһэн нуурын нютагуудай зоной ажалаа дүүргээд, гэртээ ерэхэдэнь, зайн гал унтаранхай бай-на. Тиэхэдэнь галаа түлжэ, эдегээ шанаад, шубуун дэн носоогоод, шэрээдэз нуука хооллодог ушарнууд нараһаа нарада олон боло-жол, боложол байна.

Иимэ үзэгдэл хомор болго-хын тула Буряад Уласай Транс-портын яаман харюусалгатай. Зайн гал хадаа Ленин багшын заабаряар бүхы гүрэн соогүүр дэлгэрхэн гээшэ. Зүблэлтэ за-сагай байгаа сагта хэдэн мян-ган модоний зайда түмэр, модон бахананууд нуулгагдажа, уда-ань шабын түмэрөөр хэгдэһэн нүлжээнүүд татагдаһан гээшэ. Тээд хүн эсэдэг, түмэр элэдэг. Баханануудшье үмхирнэ. Зайн галай утаһанууды шэнээр та-тахын тула горитойхон мүнгэн хэрэгтэй. Иимэ мүнгэн Буряад

Уласта даб дээрээ үгы. Үнөөхил Транспортын яаманай дэргэ-дэ ажалаа эрхилдэг олонийтын зүблэл ноёд сайдайнгаа онорто энэ бэрхшээлые тодорхойгоор зүбшэбэ.

Бахананууд хэзээ унаха бэлэй? – гээд хүлээжэ нууһан мэтэ бай-далда Буряад орон ороод бай-на. Улаан-Үдэ хотодо зуһалан баридаг айлайхин соо найгажа байһан бахананууды хараагүй хүнүүд тоотой болонги.

- Зайн галай утаһануудаар бахананууд бэе бээтээ холбог-доогүй байһан наа, олонхын үни хада унашаха нэн, – гээд тэмдэглэхэнь зон бии. Иимэ ор-шон байдалда аюулнууд ушар-хаараал ушарна. Тиин 50 шахуу мянган ажаһуугшадтай нуурын нютагууд нэгэн доро зайн галгүй үлэшэнэ ха юм. Гэгээн сагаан үдэр хүнүүд гол түлэб ажал-даа байна гээшэ. Гэртээ байха-даашье, үдэртөө зайн гал ехэ хэрэглэнэгүй. Зүгөөр ажалаа дүүргээд, хүнийн хүхэ нүдэн соогүүр лэ зайн гал тон шухала болоод орхино ха юм. Тээд эгэ-эл иимэ сагта хаанашьеб утаһан таһарна, бахана унана. Улаан галаараа гэрээ гэрэлтүүлхэ саг тулажа ерэнэ.

Алас-Дурна зүгэй болон Бай-гал далайн эрьдэхи можо ню-тагуудай 2018 он болоторхи со-циально-экономическа хүгжэлтэ тухай программа Буряад Ула-ста ушараад байһан бэрхшээ-эл үндэһөөрнэ заһаха аргатай. Энэниие Транспортын яаманай

албан тушаалтан найн мэдэхэ тула, үдэр бүхэндэ гэхээр Мо-сква руу хандажа, энэ бэрхшээ-эл шиидхэхэ зорилготой саарһа дансануудые ябуулжал байна. Тээд дээрэһээ харюу үгыл аад, үгы. Буряад Уластахи зайн галай ажахын ниитэ байдалые гүрэнэй засагай дээдын зургаанууд хүсэд ойлгоногүй хаяа.

Буряад Уласай Транспортын яаманай министрей нэгэдэхи ор-логшо Алексей Назимов иигэ-жэ хөөрэнэ:

- Манай Буряад ороной нютаг нууринууд бэе бээһэнь холо-хо-ло оршодог. Энэниие Москвагай зон огто ойлгоногүй. Россиин баруун нютагууд бэе бээтээ түрисэлдэн шахуу түбхинэнхэй ха юм. Хэдэн мянган модоний утаһануудһаа уламжалан, зайн галай түлөөһэн гүрэнэй бусад нютагуудта орходоо, үнэтэй бо-ложо үгэнэ. Хажуугаарнь шэнэ гэр байшанууд баригдана. Тэдэ-ниие зайн галаар яагаад хангаха гэжэшэбди гэхэн асуудал хадаа манай толгойн үбшэн болонхой.

Буряад Уласай засагай газарай зүгһөө 2014 оной март соогү-ур шухала хэдэн дурдахалнууд Россиин Элшэ хүсэний яаман-да ябуулагдаһан гээшэ. Тээд абьяа ирнүгү байдал мүнөөшье тогтоһон хэбээрээ.

Шэб харанхы соогүүр тэмтэрэл-гэ хадаа Буряад Уласай гурбан аймагай ажаһуугшадта сохом та-нил болонхой. Байгал шадарай, Баргажанай, Хурамхаанай айма-гуудта дүн хамта 46 мянган хүн

ажаһууна. Тишэ зайн гал ага-араар, ори ганса утаһаар дам-жуулагдадаг. 600 модо утатай энэ утаһанай али нэгэ газарта, жэшээлхэдэ, баханын унабал, гур-бан аймаг зайн галгүй үлэшэнэ. Баргажан, Хурамхаанда үбэлдөө, илангаяа шэмэрүүн уларилы тог-тодог хэн тула хүн зонинь гэр дулаасуулдаг түхээрэлгэнүүдые хэрэглэхэдэнь, зайн гал баһал ун-тараадхидат.

- Эдэ аймагуудта байдал ехэ тулкуурхан болонхой. Жэ-лэй туршада 12 сүүдхэ сохом ажаһуугшадын зайн галгүй нууна, – гээд Алексей Назимов тэмдэглэхэ юм.

Буряад Уласай Засагай газар энэ байдал заһахын тула орол-дожо хүдэлнэ. Тиин «Татаурово – Горячинск – Баргажан» шэглэ-лээр зайн гал агаараар дамжу-улдаг 220 кВ хүсэтэй линийн ба-рилга эхилэнхэй. Тээд мүнгэнэй дутагдалһаа боложо, ажал зог-сошонхой. 119,9 модоний зайда бахана нуулгажа, утаһа татаха хэрэгтэ дүн хамта 4 миллиард түхэриг гаргашалагдаха байна.

- Манай барижа эхилһэн объ-ект гүрэнэй алишье программада ороогүй үлэшөөд байна. Буряад Уласай Засагай газар нэгэнтэ бэшэ гүрэнэй засагай дээдын зургаануудта хандана. Россиин Элшэ хүсэний яаман манай хан-далгаар ямаршье шиидхэбэри гарганагүй, – гээд Алексей Нази-мов лаблана.

«Улаан-Үдэ – Хори – Ярууна» гэхэн шэглэлээр мүн лэ барилга

хэхээр болонхой.

- Тэндэмнай 110 кВ хүсэтэй лини, 600 модоний зайда татаг-данхай бии. Алибаа аюулай тэндэ тохёолдобол, ажаһуугшадтай гэрнүүдые ондоо газарһаа зайн галаар хангаха арга боломжо үгы. Зонзоо гэрэлгүйгөөр орхино баатай болонобди, – гээд Буряа-дай Транспортын яаманай мини-стрэй нэгэдэхи орлогшо Алексей Назимов сэхэ руунь дараба.

Буряадай зүүн бээдэхи ню-тагуудтахи зайн галай ажахын ниитэ байдал найжаруулхын тула Буряадай Уласай Засагай газар нёдондо май соо абарга 3 эмхитэй тусхай хэлсэ бата-лаа нэн. «Зүүн Сибириин янза янзын түмэр» гэхэн корпора-ци, хуби нийлүүлхэн «Хиагда» гэжэ бүлгэм өөр дээрээ абаһан ажалаа хүсэд бүтээһэн наань, нүлжээ татадаг «ФСК ЕЭС» компани барилгын түсэб мүнөө хүртээрөө хээгүй зандаа. Гэхэ зуура, мүнөөдэрэй тоосоогоор, 15,8 миллиард түхэриг барилгада гаргашалагдахаар түсэблэгдэнэ.

Аха, Түнхэндэ зайн галай ажахын байдал мүн лэ нурхэй бээшэ. 1964 ондо тишэ зайн га-лай утаһанууд ошоһон байдаг. Тэрэ сагта модон бахананууд үргэнөөр хэрэглэгдэдэг нэн. 50 жэл соо ямар модон үмхирхэгүй бэлэй даа? Энэһнээ уламжалан, тэндэ нютагжаһан арад зон зайн галай унтарха, носоходо мүн лэ даданги байдалтай.

Энэ хуудаһа Баир ЖИГМИТОВ бэлдэбэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной декабрийн 15 - 19

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

1. 2014 оной апрелийн 24-дэ абтаһан №427-V "Буряад Республикын агропромышленна комплекс гүрэнэй талаһаа гүримшуулха тухай" Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл" тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай.

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай абтаһан 2015 оной түрүүшын кварталда хэхэ хүдэлмэрийн түсэб тухай

3. Буряад Республикын Арадай Хуралай баталһан Буряад Республикын хуули-ёһоной актууды хэрэглэхэ түлэбүүд тухай

4. Закаменск хотодо "Сэрэгэй болон ажалай алдарт хото" гэхэн уласхоорондын хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо гэхэн дурадхалы дэмжэхэ тухай

5. Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүн-дэлэлэй грамотануудаар шагнаха тухай

18.12 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ Б.Ц. СЕМЕНОВОЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ЗҮБЛӨӨН

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай хооронуудай 2014 оной декабрийн 8 - 12 үдэрнүүдтэ хэгдэһэн ажал тухай (элидхэлшэд - хооронуудай түрүүлэгшэнэр)

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай шалгалтын дансануудай хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай, Буряад Республикын хуулинуудай федеральна хуулинуудтай зохилдолго тухай (элидхэгшэ Бадлуев О.А.)

3. 2014 оной декабрийн 15-19 үдэрнүүдтэ хараалагдан хэрэгүүд тухай (элидхэгшэ Бадлуев О.А.)

15.12. 11.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б. ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

15.12 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э. Доржиев)

"Буряад Республикын түсэбтэ бюджетэй ябаса" гэхэн "Буряад Республикын хуулида хубилалтанууды оруулха тухай түлэб

16, 18.12 14.00 каб. 235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ботоев Б.Н.)

"Буряад Республикын административна байгуулалта тухай" Буряад Республикын хуулида хубилалтанууды оруулха түлэб тухай

2003 оной ноябрийн 28-ай "Буряад Республикын нютагай референдум тухай" № 492-III болон 2005 оной декабрийн 29-эй "Буряад Республикын референдум тухай" № 1449-III хуулинуудта хубилалтанууды оруулха тухай Буряад Республикын хуули бэлдэлгэ тухай

18.12 16.00 каб. 322
"Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

19.12 10.00 каб. 322
Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Попов А.П.)

Буряад Республикын Арадай Хуралай 2014 оной апрелийн 24-дэ № 427-V "Агропромышленна комплекс байдаль гүрэнэй талаһаа гүримшуулха тухай Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай" тогтоолой хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай асуудалы Буряад Республикын Арадай Хуралай Соведэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

15.12 10.00 каб. 119
Россиин Федерациин Кодексын 10.12 статьяда хубилалтанууды оруулха тухай федеральна № 639307-6 (ургамалнуудай үрэнэ хадагалха, худалдаха, худалдан абаха үйлэнүүдтэ хойрогоор хандаһанай харюусалга шангадхаха тухай) хуулин түлэб тухай

16.12 14.00 каб. 119
Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Батыев Ц.Б.)

"Буряад Республикын Арадай Хуралда үсөөн тоот арадуудай түлөөлэгшэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

16.12 15.00 каб. 212
"Эб найрамдалай гэр" гэхэн Буряадай арадуудай Ассоциациин хүгжэлтэ тухай "дүхэриг шэрээгэй" дурадхалнууды бэлдэлгэ

18.12 14.00 каб. 212
"Буряад Республикын Олонийтын палата тухай" хуулин хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай Арадай Хуралай Соведэй тогтоолой түлэб зохёохо

19.12 16.00 каб. 212
Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Стопичев А.Т.)

1. "Ветеранууд тухай" болон "Россиин Федерацида эрэмдэг бээтэй зоной социальна талаар

хамгаалалта тухай Федеральна хуулинуудта хубилалтанууды оруулха гэхэн Астраханска можын Дүүмын үүсхэл тухай

15.12 14.00

2. "Тамхи таталгаһаа, тамхиин утаанай хоронхоо хүн зоной элүүр энхы хамгаалха" Федеральна 19-дэхи хуулида хубилалтанууды оруулха гэхэн Тарстанай Республикын Гүрэнэй Соведэй үүсхэл тухай

14.30 каб. 218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүды ашаглалгын болон оршон тойронхы хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г. Ирильдеев)

"Туризм тухай" болон "Буряад Республикын экономика хайн байдалтай зононууд тухай" Буряад Республикын хуулинуудай хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай

15.12 10.00 каб. 203

"Буряад Республикын нютагуудта ногоон ургамалнууды хамгаалха тухай" хуулин хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай

17.12 10.00 каб. 203

IV. "Дүхэриг шэрээнүүд"

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүды ашаглалгын болон оршо тойронхы хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г. Ирильдеев)

"Туризм тухай" болон "Буряад Республикын экономика хайн байдалтай зононууд тухай" Буряад Республикын хуулинуудай хэр бээлүүлэгдэжэ байһан тухай

16.12 14.00 Бага танхим

«КПРФ-эй фракци» Арадай Хуралда (түрүүлэгшэнь Турбянов Л.Д.)

Буряад Республикын засаг зургаани бэйгуулгада политическэ партинуудай хабаадалга тухай

18.12 14.00 Бага танхим

V. Буряад Республикын Арадай Хуралай ажал хэрэгүүды олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ мэдээсэлгэ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Соведэй зүблөөн

18.12
Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүды ашаглалгын болон оршон тойронхы хамгаалгын талаар хороон үнгэргэхэ "дүхэриг шэрээ" 16.12

«КПРФ-эй фракци» Арадай Хуралда гэхэн "дүхэриг шэрээ" 18.12
Россиин ФСБ-эй Хилэ сахилгын управлениин хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга 17.12

ҺҮҮЛЭЙ НОНИН

ГАЗАРАЙ ҮНЭ СЭН ДЭЭШЭЛБЭ

Ерэхэ 2015 оной эхинһэ муниципальна газарай арендын сэн 5,5 процентээр дээшэлхэ. "Бюджет тухай" гэхэн федеральна хуулин ёһоор табигдан коэффицентын инфляциин ашаар энэ үнэ сэн дээшэлнэ. Арендын түлбэрийн коэффицент 2013 оной дүүрэтэр баталагдан хэлсэнүүдэй газарнуудай сэндэ нэмэгдэхэ.

- Эдэ хэлсэнүүдэй шугамаар, түлбэрийн сэн жэл бүри федеральна нормативна дансануудай хубилалтануудаар нэлэгдэжэ байха ёһотой,- гэжэ Эд зөөрийн комитедэй түрүүлэгшэ Анастасия Кузовлева тэмдэглээ. Улаан-Үдэ хотын газар арендэдэ абадаг 1700-һаа дээшэ хүн зон энэ дээшэлһэн үнэ сэн түлэхэ болоно.

БУРЯАД ОРОН РУУ 400 ХҮН НҮҮЖЭ ЕРЭЭ

Буряад орон нютаг зоной нүүжэ ерэхэ программн тухай газарнуудай тоодо оронхой. Мүнөөдэрэй тоогоор, манай республика руу 400 хүн нүүжэ ерээ, тэдэнэй 306 хүнийн Украинаһаа ерээ.

Анхан энэ программа руу оройдоол 6 аймагууд ородог аад, мүнөө Буря-

ад ороной бүхы дэбисхэр хабаадана. Нүүжэ ерэгшэд дээдэ нургуулинуудта орохо аргатай. Эмшэлэлгын мэргэжэлтэд ба "беженцы" гэхэн статустай хүн зон Улаан-Үдэдэ ажаһууха эрхэтэй.

- Тэдэнэрэй олонхын Украинаһаа тэрлэлжэ гарагшад шуу,- гэжэ Хүн зонии ажалаар хангалгын түбэй хүтэлбэрилэгшын орлогшо Николай Пивоваров тодорхойло.

Нүүжэ ерэгшэдтэ болон тэдэнэрэй гэр бүлэдэ 240 мянган түхэриг гүрэнэй санһаа үгтэнэ.

Хүн зондо ажал зууршалдаг түбэй мэдээсэлээр, бүхыдөө 700 ажалта сүлөө нуури бии, илангаяа элүүры хамгаалгын шэглэлдэ ехэ олон мэргэжэлтэд хэрэгтэй. Мүн Буряад орон дотор англи хэлэнэй, химийн, түүхын багшанар болон хүдөө ажыхын мэргэжэлтэд: моришод, малшад, үхэршэд гээд дуталдана.

Декабрийн 1-нэй тоогоор Буряад орон руу нүүжэ ерэхэ дуратайшууһаа 247 мэдүүлгэ ороо, тэдэнэй 210-ниинь зүбшэгдөө, 29 мэдүүлгэдэ арасагдаа. Тиигэжэ Буряад орон руу 2014 оной хугасаада 403 хүн нүүжэ ерээ, 250 ажалда хабаадагшад, 198-ниинь тэдэнэрэй гэр бүлын гэшүүд. Нёдондо 200 зон ерэхэ мэдүүлгэ үгэһэн аад, 58-ниинь нүүжэ ерэхэн байха юм.

Тон олоороо Украинаһаа (306), Арменияһаа (69), Киргизияһаа (48), Казахстанһаа (42) ерэхэн байна. Сэлэнгын, Кабанскын, Загарайн, Прибайкальска аймагууды болон Северобайкальск хоты нүүжэ ерэгшэд дуратайгаар шэлэнэ.

ШЭНЭ СЭСЭРЛИГ - УЛААН-ҮДЭДЭ

Энергетик гэхэн микрорайондо 75 хүүгэды багтааха нууритай "Капитош" гэхэн хүүгэдэй сээрлиг нээгдэбэ. Улаан-Үдын захиргаан шэнэ сээрлигэй байшан 50,5 миллионоор худалдажа абаа. Мүнөө дээрээ заһабарилгын ажал ябуулагдана.

Бүхыдөө Улаан-Үдэ хотын сээрлигүүдэй ээлжээндэ 6600 үхибүүд зогсоно. Тэдэнэй гурба мянган иинь хүнгэлэлтэ хэрэглэхэ эрхэтэй үхибүүд.

Исток нууринда 280 нууригтай сээрлиг шэнэ жэлдэ нээгдэхэ түсэбтэй. Мүн Зелений, Загорск нууринуудта шэнэ сээрлигүүд баригдахаар хараалагданхай.

Октябрийн 1-эй байдалаар Улаан-Үдэдэ 118 нургуулин наһа гүйсөөгүй наһанай нуруулсал эхмхүүд, тэдэнэй 57-ниинь - муниципальна сээрлигүүд, албангуудай 10 сээрлиг,

51 үмсын сээрлигүүд гээд ажаллажа байгаа. Муниципальна сээрлигүүдтэ 17 мянганһаа дээшэ үхибүүд, үмсын сээрлигтэ 1800 үхибүүд ябана.

БУРЯАД ОРОНОЙ АРАДУУДАЙ СЪЕЗД ҮНГЭРХЭ

Буряад Уласын Арадай Хуралай регион хоорондын харилсаануудай хороон Буряад орондо ажаһуугша арадуудай съезд 2016 ондо үнгэргэхэ тухай асуудал шийдхэхэ юм.

Энээн тухай Арадай Хуралда үнгэргэгдэһэн «дүхэриг шэрээдэ» наһамжа оруулагдаа. «Дүхэриг шэрээдэ» Буряад орондо ажаһуугша олон арадуудай түлөөлэгшэд хабаадаа. Тэдэниинь мүнөө Арадуудай эб найрамдалай байшан нэгдүүлдэг. "Эб найрамдалай байшан" гэхэн Буряад ороной арадуудай эблэл 2013 ондо байгуулагдаһан. Тэндэ яһатанай соёлой 27 түбүүд ажалладаг юм.

Мүн энэ «дүхэриг шэрээдэ» Буряад орондо ажаһуугша арадуудай Ассамблей байгуулха тухай асуудал табигдаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

«УЯХАН ЛИРИКЫН УРАН БИИРЭ»

гэж нэрлэгдэн, мэдээж поэт-публицист, СССР-эй болон РФ-гэй Журналистнуудай холбооной гэшүүн, РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, "МНР-СССР" гэхэн бүлгэмэй Очерк бэшгэ-шэдэй уласхоорондын конкурсын 1-дэхи шатын дипломант, Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат болоһон Булат Намдакович ЖАНЧИПОВАЙ 75 наһанай ойдо зорюулагданан литературна үдэшэ (модератор, ахамад библиограф Р.Г. Батомункуева) Үндэһэн номой сан соо декабриин 11-дэ олон зоной, Үльдэргэ нютагаархидайн хабаадалгатайгаар үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэн байна. Республикымнай Толгойлогшын дэргэдэхи Наһатайшуулай Сөвөдэй гэшүүн Д.Ч. Боросгоев, соёлой министрэй орлогшо Н.В. Емонова, "Буряад үнэн" газетын редактор, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат Т.В.

Самбялова, "Бурятия" ГТРК-гай программые хүтэлэгшэ Б.Ц. Дамбаринчинов, Яруунын аймагай захиргаанай гүлваагай орлогшо Б.А. Дониров гэгшэд юбилярта амаршалгын болон хамтын ажаалаа дурсалгын найхан үгэнүүдые хэлэжэ, баярай бэшгүүдые, мүнгэн болон гарай бэлэгүүдые баглаа сээгүүдтэйгээр бариба. Үшөө олон жэлдэ зохёохы ажаалаа үргэлжлүүлхыень, саашадаа наһанайнгаа налгай хани нүхэр Екатерина Ринчиновнатаяа үхибүүдтэ - олзын хэрэг эрхилэгшэ Дэлгэртэ, БГУ-гай Зүүн зүгэй институтай багша Дэнсэмадаа туһалан, ашанар, зээнэрээ, зээсэрнүүдэ харалсан, үргэлсэн, элүүр энхэ, ан-бун ажаһууыень, хүхюүтэй, хүл хүнгэн, дорюун, сарюун ябахыень хүсэбэ.

Гүн удхатай, гүнзгий бодолнууды түрүүлэн найхан дуунуудаа - үнэн сэхэ нүхэд тухай дуугаа,

мүн поэдэй яаран тэгүүлдэг Ярууна тухай суута "Бадмахан лёнхобоео..." Россиин габыята артист Дамба-Дугар Бочиктоев таталуулаа, ханхинуулаа. Дайнай үеын хатуу шэрүүн сагыё үетэнтээ хамта дабаһан тухайн хөөрэнэн бэлигтэй уран зохёолшо Владимир Гармаев дурсаад, зохёохы ажалдан үндэр сэгнэлтэ үгэнэн байна. Бурядай республиканска үндэһэн 1-дэхи лицейн эдир уншагшад Дарима Цыренжапова, Очир Бадараев, Аяна аргагүй гоёор шүлэгүүдые уншаба, буряад хэлэнэй бэрхэ багшанар С.Г. Будаин, Ц.В. Лубсанова гэгшэд үхибүүдтэ түрэл хэлээ ехэ найнаар заана, нургана гэжэ тэмдэглэхээр. Б.Н. Жанчиповай зохёохы ажал тухай хэлэ, бэшгэй эрдэмэй кандидат С.Ц. Сангажаровагай элидхэлтэй республикын габыята багша Л.Д. Жалсанова танилсуулаа.

"Хура, саһан ороходоо, онсо бэлигтэй, талаантай хүниие - манай ахатан поэдые дэмжэнэ гэшээ. Поэт-лирик хүн хадаа өөрынгөө бодол, уян сэдхэл байгааһин болон ажабайдалай үзэгдэлнүүдтэй холбон харуулха аргатай бшуу. Бэрхэ, найн зоноо амиды ябахадан үргэхэ, хүндэлхэ ёһотойбди. Юуб гэхэдэ, Францида поэдые танихагүй хүн хадаа соёл, мэдэрэлтэй хүн бэшэ гэгдэдэг байгаа бшуу. Буряад поэзингээ антологи гаргаабди, прозоор, драматургиаар бэлдэжэ байнабди. Буряад хэлэ үргэнэн бүхы бэлигтэй уран зохёолшодойнай

нэрэнүүд яларжа, толоржо байха ёһотой. Эдэ үхибүүдэй иимэ гоёор уншажа байгаа сагта буряад хэлэн хэзээшье хосорхогүй, үхэхгүй" гэжэ онсолһон БГУ-гай Монгол шэнжэлэлгын түбэй директор, түүхын эрдэмэй доктор А.Л. Ангарахеев "Бурядай Тютчев, Фет" гүүлүүдэг бэлигтэй поэдэй, бэрхэ журналистын хүн талыё, һонюуша сэдхэлтэй, зохёохы эрмэлзэлтэй, нийтын ажалда эдэбхитэй байһыень тэмдэглэбэ.

"Захаминай туг" газетэдэ "олоной хурайхай" гүүлүүдэг Булад Намдаковичой амжалта-тай хүдэлһэн тухайн "Буряад үнэн" газетын корреспондент С.Ц. Ринчинов дурдаба, һонин ушарнуудыё хөөрөбэ. Амаршалгын үгэнүүдые хэлэһэн техникескэ эрдэмэй кандидат Д.Д. Дондоков, биологийн эрдэмэй доктор, профессор Б.Б. Намсараев, РАН-ай Сибириин таһагай хүндэтэ ветеран Г.Н. Очирова гэгшэд бүхы юмээр һонирходог тележурналистын, поэдэй ажалыё үндэрөөр сэгнэн, Агван Доржиевай медальда зууршалха тухай дурдахал оруулаа. Нютагаархидын - «Үльдэргэ» колхозой суута түрүүлэгшэ байһан БСХИ-гай багша, ветеринарна эрдэмэй кандидат Л.Д. Цыбикжапова, мүнөө үедэ СПК-гайны дарга Д.Ц. Галсанов, поселениин дарга С.Е. Цыренов, РФ-гэй юрэнхы эрдэмэй хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэд - республикын габыята багша А.Ч. Цыденова, Үльдэргын Ц. Номтоевой нэрэмжэтэ дунда

һургуулийн директор Д.Ц. Галсанова баярай үгэнүүдые хэлээд, бэлэг сэлэгүүдые баглаа сээгүүдтэйгээр юбилярта дамжуулаа. "Үльдэргэ" СПК-һаань хүн сагаан хонин, харин хойто жэлдэ хүнэлхэ адун бэлэг нэрлэгдэбэ. Тиихэдэ поселениинхидын баһал хонин бэлэгэ мэдүүлээ, мүнгэ конвертээр дамжуулаа. Нанаха, харбайха дүү басаганиинь, буряад хэлэнэй мэдээжэ багша Долгор Жанчиповна Тудупова найхан үрээлэй дээжыё бурханһаа заяагданан, байгааһаа үгтэһэн бэлиг талаантай Булад ахадаа хүргэбэ, мүнгэн луу гэнжэтэйгээр бэлэглэбэ, хурса гүүрхатай, хурдан бодолтой саашадаашье ябахыень хүсэбэ. Нютагаархидтань зорюулагданан "Ярууна" гэхэн дуугаа (үгэнэ Вера Сагановагай) композитор, поэт, артист Владимир Бухаев зохидоор дуулаһан байна.

Түгэсхэлэй үгэ хэлэһэн юбиляр урдахи зуун жэлэй хэсүү, шанга жэлнүүдые дурдахадаа, хүдөөгэй ажалда хамсыгаа шүүн, бага наһанһаа хүдэлһэнөө наһаба, захяа болохо найхан шүлэгүүдэйнгөө мүнүүдээр литературна үдэшээ түгэсхэбэ. Энэ уянгата найхан үдэшыень поэт, РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Н.Ч. Шабаев, Бурядай габыята артистка Т.Д. Бальжанова гэгшэд шадамар бэрхээр хүтэлэбэ.

Бэлигма ОРБОДОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

ЭНЭ ЖЭЛДЭ ЭРХИМУҮДЭЙ ТООДО

(2014 ондо шалгарһан лауреадуудай концертһээ тэмдэглэлнүүд)

2014 он – Россиин Соёлой жэл

Һүр жабхаланта хүгжэмэй зэдэлһэнэй удаа Бурядай Гүрэнэй Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай танхим соо "Энэ жэлэй лауреадуудай ехэ концерт" гэжэ нэрлэгдэн, Россиин Соёлой жэлэй түгэсхэлдэ зорюулагданан концерт наадан декабриин 10-да ехэ зохидоор үнгэргэгдэн байна.

Һөөл хөөрхэн, үбэлэй буряад дэгл, малгайтай хүүгэд – "Лотос" гэхэн Зүүн зүгэй хатарай арадай ансамблин багашуулай бүлэг энеэлдэн, шууялдан гаража, "Түрүүшын саһан" гэжэ нэрэтэй хатар бэрхээр хатарба, эгээл бишыхан саһаханууд болоһон багашуул хөөршөөгдэбэ. Энэ хатарай ансамблин хүтэлбэрилэгшэд - Россиин болон РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, "Душа России" гэхэн Россиин Соёлой министерствын шангай лауреат Татьяна Вампилова, тиихэдэ Татьяна Ци-ю-фа, балетмейстер-багша Саяна Дашиева гэгшэд хүүгэдэй уран бэлиг хүгжөөлгэдэ горитой хубитаяа оруулна гэжэ тэмдэглэхээр. "Эди шэдитэ флейтын аялганууд" гэхэн монгол эхэнэрнүүдэй малгай, костюмудтай Зүүн зүгэй хатар, мүн Эрхүүгэй ёохор харуулан "Лотосой-хид" нюдиемнай найхан хубсаһаараа, уян хүдэлэсэнүүдээрээ хужарлуулаа, баясуулаа. "Русская песня" гэхэн фестивал-конкурсно илаһан "Краснотал" гэхэн ЛВРЗ-гэй арадай хоор (хүтэлбэрилэгшэнь Аркадий Багеев) "Всем поколениям петь" гэхэн, Россигаа магтаһан дуугаа дуулаһан байна. "Друзья Болгарии" гэхэн уласхоорондын болон "Байкальский танцевальный марафон-2014" гэхэн регионууд хоорондын мурысөөнүүдтэ илаһан "Angels" жэшээтэ хатарай ансамблин үхибүүд (Л.Л. Линховоиной нэрэмжэтэ 1-дэхи ДШИ) "Самовар" гэхэн огсом аялгатай ород хатар бэрхээр хатарба.

Дж. Россинийн "Альпийская пастушка" (Триольская песня) гэхэн дууе аргагүй гоёор Улаан-Удын искусствын колледжын оюутан, СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиевай нэрэмжэтэ регионууд хоорондын конкурсын лауреат Жаргала Цырендагбаева найхан хоолойгоороо хажуурдаба, халуунаар угтагдаба. "Эрхүүдэ болоһон Таршинаевай нэрэмжэтэ конкурсно Гран-

при шанда хүртэһэндөө баяртай энэ үглөөгүүр бусааб, тиимэһээ найхан наһаа хүсэлтэйгөөр дуугаа мүнөө үдэшэ дуулабаб" гэжэ ерээдүйн оперно дуушан, Буряадаа хожомын түлөөлхэ залуу "одоохон" ехэ зохидоор хөөрөө һэн. Харин Монголд, "Алтарганада" илаһан шанга хоолойтой Роксана Санданова (Тогочиевтанай театр) ехэ дорюун, хүнгэнөөр "Аргамжым барилсыт..." гэхэн арадай дуу ханхинуулаа.

Хэжэнгээ холоур суурхуулдаг, бүри үнинэй РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Пылма Цыреновна Доржиевагай хүтэлбэри доро зохёохы ажаалаа эхилһэн "Баян сүмбэр" гэхэн фольклорно ансамбль (Хэжэнгэ) энэ концерт дээрэ олон ондоо маягтай, хүдэлсэнүүдтэй, дуутай шуутай элдэб янзын ёохорнуудыё харуулжа, халуунаар угтагдаба. Мүнөө зун Сурхарбаанда шалгарһан, 1-дэхи һуури эзэлһэн ансамблие мүнөө үедэ шадамар бэрхээр Дугарма Жамсаранова хүтэлбэрилэнэ. Тиимэһээ энэ ансамбль наяхан "Арадай" гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байха юм. Энэ баяраарнь бүхы харагшад, бүхы нютагаархидын хани халуунаар амаршална. Хамба-лама Этигэловтэ зорюулагданан II уласхоорондын фестивалда шалгарһан эдир композитор, дуушан Лудуп Очиров, тиихэдэ Улаан-Удын 7-дохи ДШИ-гэй лимбэ болон ятаг дээрэ наададаг эдир хүгжэмшэдэй ансамбль энэ үдэшын концертыё уран шадабаряараа шэмэглээ.

Олондо мэдээжэ "Булжамуур" гэхэн хатарай арадай ансамбль (РФ-гэй, РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, "Душа России" гэхэн Соёлой министерствын шангай лауреат Людмила Овчинникова) узбек арадай, мүн «Игра с маутом» гэхэн Хойто зүгэй арадай аргамжатай хатар амаргүй гоёор гүйсэдхэн байна. "Истоки" (РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ,

Гүрэнэй шангай лауреат Вера Долженко), "Судьбинушка" (РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Елена Михеева) гэхэн шэмээшгүүдэй суута коллективүүд уран бэлигээ гэршэлээ, бэрхээр хатараа, олон хоолойн аялга ниилүүлэн дуулалдаа. ЮНЕСКО-гэй мэдүүлгээр шэмээшгүүдэй искусство хадаа Бүхэдэлхэйн соёлой шухаг баялиг болоо гэжэ хэлүүлһэн, нэрлүүлһэн "Судьбинушкын" артистнууд баян репертуартаа танилсуулба. Закаменскын Павел Дорошенко патриотическа дуунуудай конкурсно илаһан байжа, "Бурятия" гэхэн дуугаа дуулаба. "Краса Бурятии" гэхэн конкурсын илагша, тиин "Краса России" гэжэ бүхээрроссин конкурсно шалгарһан Евгения Рыгзенова түрүүтэй найхан дангинанар дефилегэй жагсаалда ябаба.

"Созвездие" гэхэн мүнөө үеын хатарай хүүгэдэй жэшээтэ театр (Юлия Муравьева) огсом хатарнуудаа харагшадта бэлэглэбэ. Хүн болохо багаһаа гэжэ зүб лэ даа. "Если город танцует" гэхэн зохидохон дууе "Наранай туяа-2014" гэхэн регионууд хоорондын конкурсно шүүһэн эдирхэн Елена Буинова бэрхээр гүйсэдхөө, зохидоор хатараа. Хэн мэдэбэ, эдэ бэлигтэй үхибүүд ерээдүйдэ түрэл Буряад ороноо түлөөлхэ абыас бэлигтэй артистнуд болохо аалам?! Хүүгэдэй болон ехшүүлэй бэлиг дэмжэдэг, сүлөө сагыень баяжуулдаг зондо, багшанарта, мэргэжэлтэдтэ доро дохинобди, зохёохы амжалта хүсэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Понедельник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 «НОВОСТИ»
10.10, 05.25 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00, 03.50 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБИТРАМИ»
19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МАЖОР» (16+)
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00 «ПОЗНЕР» (16+)
02.00 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
02.15 Т/С «ВЕГАС». «ГОРОДСКИЕ ПИЖО-
НЫ!» (16+)
04.40 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ЗОЛОТОЕ ДНО ОХОТСКОГО
МОРЯ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 «ВЕСТИ»
12.35, 15.30, 18.10, 20.35 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

12.55 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
18.30 Т/С «ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ» (12+)
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ-2» (12+)
01.45 Д/Ф «КРАСНОДАРСКИЙ СПРУТ.
КОРРУПЦИЯ ПО-СОВЕТС

ТНТ

07.00, 08.00 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (12+)
07.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+)
07.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
08.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ» (6+)
08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
(16+)
09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
11.30 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И ПРИНЦ ПО-
ЛУКРОВКА»
13.30, 14.30, 20.30 «УНИВЕР»
14.00, 19.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ
ЭКСПРЕСС» (16+)
14.15 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ» (16+)
19.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
21.00 «COMEDİ WOMEN»
22.00 «СЛАДКАЯ ЖИЗНЬ»
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «НА РАССТОЯНИИ ЛЮБВИ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКО-
МОМ» (6+)
06.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ»
08.00 «ПРАЗДНИК БЕЗ ЖЕРТВ» (16+)
09.30 «ВКУСНО» (12+)
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
(6+)
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00,
19.30, 21.30, 23.00, 01.30 «НОВОСТИ
ДНЯ» (16+)
11.05 «ТАЙНЫ ВОЙНЫ. НЕИЗВЕСТНЫЕ
РАЗВЕДЧИКИ» (16+). ЗУРХАЙ
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
(16+)
13.05 Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
14.35 «ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ» (16+)
15.05 Т/С «ФАНТОМ» (16+)
17.05 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
17.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
18.00, 22.00 Т/С «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
19.00, 23.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
20.05 Т/С «ДОМ НА ОЗЕРНОЙ» (16+)
21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ» (16+)
00.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ» (16+)
02.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»
(16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25,
00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА
СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.35 «СМЕШАРИКИ» (0+)
06.40 «МИА И Я» (6+)
07.10 «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
07.30 «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБ-
НИЦ» (12+)
08.00, 23.40, 01.30 «6 КАДРОВ» (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ НА СТС-БАЙКАЛ»

09.30, 17.00, 18.30, 19.00 «ВОРОНИНЫ» (16+)
10.00 «ВОЙНА МИРОВ» (16+)
12.00 «МАСТЕР-ШЕФ» (16+)
14.00 Т/С «КОРАБЛЬ» (16+)
16.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» (12+)
20.00 «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН» (12+)
21.00 «ШРЭК» (12+)
22.40 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
(16+)
00.30 «КИНО В ДЕТАЛЯХ» (16+)
02.15 Х/Ф «КРАСОТКИ» (12+)
04.00 «ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.30 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТА-
РА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬ-
НЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.45 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИС-
ШЕСТВИЕ»
16.20, 17.30 Т/С «ЛЕСНИК» (16+)
19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
21.00, 00.40 Т/С «ЧУЖОЙ» (16+)
00.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
01.40 Т/С «ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА» (16+)
03.40 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.10 Т/С «КЛЕЙМО» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф
07.30, 05.20 «АНЕКДОТЫ» (16+)
08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)

09.00, 17.00, 18.30, 22.30 «ДОРОЖНЫЕ ВО-
ЙНЫ» (16+)
09.35, 02.50 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙ-
НОГО ОТДЕЛА-3» (16+)
11.45 Т/С «СОЛДАТЫ-10» (12+)
15.30 Т/С «СОЛДАТЫ-11» (12+)
16.30, 04.50 «АВТОШКОЛА-2» (16+)
17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
20.00 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА»
(16+)
20.30, 21.30 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ»
(16+)
23.35, 01.55 Т/С «ГРИММ-2» (18+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-
ФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 Д/Ф «САМЫЕ ЭКСТРЕМАЛЬНЫЕ
АЭРОПОРТЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙ-
ЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «ДАЧНАЯ ПОЕЗДКА СЕРЖАНТА
ЦЫБУЛИ» (12+)
13.30, 14.20, 15.15, 16.15, 17.00, 17.40, 18.35
Т/С «МЕТОД ФРЕЙДА» (16+)
20.00, 20.45, 21.25, 22.15 Т/С «ОСА»
(16+)
23.25 Т/С «СЛЕД» (16+)
00.20 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
01.15 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВ-
НОМ» (16+)
02.15 «БОЛЬШОЙ ПАПА» (0+)
02.45 «ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
03.10, 03.45, 04.20, 04.55, 05.20, 05.55, 06.30
Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)

Вторник, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 «НОВОСТИ»
10.10, 05.30 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15, 22.30 Т/С «МАЖОР» (16+)
15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00, 04.00 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00, 03.15 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБИТ-
ТРАМИ»
19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.40 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.10 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.25 «СТРУКТУРА МОМЕНТА» (16+)
02.25 Т/С «ВЕГАС». «ГОРОДСКИЕ ПИЖО-
НЫ!» (16+)
04.45 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «БЭКФАЙР», «БЬЮТИ» И ДРУ-
ГИЕ. СТО ЛЕТ ДАЛЬНЕЙ АВИАЦИИ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 «ВЕСТИ»
12.35, 15.30, 18.10, 20.35 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.55 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)

15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
18.30 Т/С «ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ» (12+)
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ-2» (12+)
00.50 Д/Ф «СВОЯ ЗЕМЛЯ»

ТНТ

09.05, 09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30
«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
07.30 «УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
(16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30, 14.30, 20.00 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
13.30, 20.30 «УНИВЕР»
14.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
21.00 «COMEDİ WOMEN»
22.00 «СЛАДКАЯ ЖИЗНЬ»
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «РОЖДЕННЫЕ НА ВОЛЕ»
(16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКО-
МОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00,
14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30,
21.30, 23.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
(16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+)

08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
10.00 «В ТЕМЕ»
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
(6+)
11.05, 15.05 Т/С «ФАНТОМ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
(16+)
13.05 Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
14.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
17.05 «ВКУСНО» (12+)
17.30 «УТУМАТА» (16+)
18.00, 22.00 Т/С «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
19.00 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+)
20.05 Т/С «ДОМ НА ОЗЕРНОЙ» (16+)
21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
(16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ» (16+)
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»
(16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55,
23.25, 00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕО-
МИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.35 «СМЕШАРИКИ» (0+)
06.40 «МИА И Я» (6+)
07.10 «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
07.30 «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБ-
НИЦ» (12+)
08.00, 12.10, 23.45, 02.15 «6 КАДРОВ»
(16+)
08.30, 09.30, 17.00, 18.30, 19.00 «ВОРОНИ-
НЫ» (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ НА СТС-БАЙКАЛ»

10.00, 20.00 «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
(12+)
10.30 «ШРЭК» (12+)
12.30, 16.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ» (12+)
14.00 Х/Ф «КРАСОТКИ» (16+)
21.00 «ШРЭК-2» (12+)
22.45 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
(16+)
00.30 Х/Ф «КРАСОТКИ» (12+)
02.45 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
03.45 «ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.30 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТА-
РА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬ-
НЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.45 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИС-
ШЕСТВИЕ»
16.20, 17.30 Т/С «ЛЕСНИК» (16+)
19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
21.00, 00.40 Т/С «ЧУЖОЙ» (16+)
00.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
01.40 Т/С «ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА» (16+)
03.35 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
04.05 Т/С «КЛЕЙМО» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф
07.30, 05.25 «АНЕКДОТЫ» (16+)

08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 17.00, 18.30, 22.30 «ДОРОЖНЫЕ ВО-
ЙНЫ» (16+)
09.40, 02.55 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙ-
НОГО ОТДЕЛА-3» (16+)
11.45 Т/С «СОЛДАТЫ-11» (12+)
16.30, 04.55 «АВТОШКОЛА-2» (16+)
17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
20.00 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА»
(16+)
20.30, 21.30 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ»
(16+)
23.35, 01.55 Т/С «ГРИММ-2» (18+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-
ФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 Д/Ф «САМЫЕ ЭКСТРЕМАЛЬНЫЕ
АЭРОПОРТЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
«СЕЙЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30, 04.55 Х/Ф «СЛЕДСТВИЕМ
УСТАНОВЛЕНО» (12+)
14.05 Х/Ф «БУМЕР-2» (16+)
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50 Х/Ф «МЫ С ВАМИ ГДЕ-ТО ВСТРЕЧА-
ЛИСЬ» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
(16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД»
(16+)
01.00 Х/Ф «НАШ ОБЩИЙ ДРУГ» (12+)
03.30 Х/Ф «ДАЧНАЯ ПОЕЗДКА СЕРЖАН-
ТА ЦЫБУЛИ» (12+)

Среда, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 «НОВОСТИ»
10.10, 05.35 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15 Т/С «МАЖОР» (16+)
15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00, 04.00 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00, 03.15 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБИТРАМИ»
19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ПОД КАБЛУКОМ» (12+)
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.05 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20 «ПОЛИТИКА» (16+)
02.20 Т/С «ВЕГАС». «ГОРОДСКИЕ ПИЖО-
НЫ!» (16+)
04.50 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ДИКТОР ИВАНОВИЧ. СОЛДАТ
ТЕЛЕВИДЕНИЯ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 «ВЕСТИ»
12.35, 15.30, 18.10, 20.35 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.55 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
18.30 Т/С «ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ» (12+)
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ-2» (12+)
00.50 Д/Ф «СВОЯ ЗЕМЛЯ»

ТНТ

07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30
«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
07.30 «УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»

08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
(16+)
09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30, 14.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ»
(16+)
13.30, 20.30 «УНИВЕР»
14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
19.15 «АФИША» (16+)
20.00 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
21.00 Х/Ф «СИДНИУАЙТ» (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
(16+)
01.00 Х/Ф «МЕРТВЫЙ ОМУТ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30, 09.00 «УТРО С «ТИВИКО-
МОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00,
14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30,
21.30, 23.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
(16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+)
08.35 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+)

10.00 «В ТЕМЕ»
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
(6+)
11.05, 15.05 Т/С «ФАНТОМ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
(16+)
13.05 Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
14.30 М/Ф (6+)
17.05 Д/Ф «ЮРИЙ ЯКОВЛЕВ. ЦАРЬ.
ОЧЕНЬ ПРИЯТНО!» (16+)
18.00 «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
19.00 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
20.05 Т/С «ДОМ НА ОЗЕРНОЙ» (16+)
21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
(16+)
22.00 Т/С «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ» (16+)
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»
(16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55,
23.25, 00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕО-
МИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

06.00 «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.35 «СМЕШАРИКИ» (0+)
06.40 «МИА И Я» (6+)
07.10 «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
(0+)
07.30 «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБ-
НИЦ» (12+)
08.00, 12.15, 23.40, 00.30, 03.00 «6 КА-
ДРОВ» (16+)
08.30, 13.00, 16.30, 18.30, 19.00 «ВОРОНИ-
НЫ» (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕ-
МЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.30, 20.00 «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
(12+)
10.30 «ШРЭК-2» (12+)
12.30, 16.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
(12+)
14.00 Т/С «КОРАБЛЬ» (16+)
21.00 «ШРЕК ТРЕТИЙ» (12+)
22.40 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
(16+)
01.30 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
04.30 «ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»

Суута буряад-монголшууд

БЭЛИГҮҮН НОМШО БЯМБЫН РИНЧЕНЭЙ МЭРГЭН ҮГҮҮЛЭЛНҮҮД

ХЭЛЭН ДЭЭРЭ

НЭГЭТЭ оюутан басаган Ринчен гуайтай уулзаад:

-Гуай, танда испан хэлэн дээр гарахан ном бии гү? - гэжэ асууба. Ринчен гуай:

-Хэлэн дээрэ ном гарадаггүй, яра гарадаг юм! - гэжэ харюусаба.

-Тээд манайхин хуу тиигээд лэ зугаалдаг шуу? - гэжэ басаган гайхаба.

-Хари хүнүүд лэ "хэлэн дээрэ" гэжэ хэлэдэг. Монгол хүн "хэлэр" гэжэ хэлэдэг юм!

ЗЭМЭТЭЙ ХҮНЭЙ ШАРАЙ

БАЯНУЛГЫ аймагта зошод буудалай столоводо ороходо, амтагүй хоол байдаг гээд суутай нэн. Нэгэ үглөө Ринченэй хоол бариха гэнэнийн, ехэ мууса бэлдэнэн хоол байба.

"Энэ хоолшни хоёр шэхэнхээ сааша орохогүй юм байна. Энэзэниие бэлдэнэн хүнтэй уулзабал, болохо байгаа", - гэбэ. Ахалагша тогоошониинь мэтэр ербэ. Ринчен гуай мэдээшгүй болоод, сүг хууһан хүнтээ хөөрэлдэжэл хууна. Нүгөөд нүхэрынн ханаагаа зобоод: "Танай уулзаха гэнэн тогоошо ерээд байна", - гэжэ хэлэбэ. Үбгэн тэрэ тогоошын шарай хайн анхаржа хараад:

-Заа, үбгэн хүнэй эдихэгүй, туһа болохогүй хоол бэлдэнэн хүнэй ямар шарайтай байдагын хараха гээ нэм даа, одоо яба, - гэбэл даа. Тогоошой шарай гал улаан болоод, түргэн ябаба.

Энээнхээ хойшо столовын хоол ехэ найнаар бэлдэгдэдэг боложо, холо ойрын нютагуудта суутай болоо нэн. Энэ ушараар: "Хүдөөгэй зон хотын тогоошодноо холо үлүү дээрэ хүнэй хэлэһые түргэн ойлгодог, анхаралдаа абадаг юм", - гэжэ Ринчен гуай хэлээ нэн.

МАЛ ХОМОРДОЖО, НОЁД ОЛОШОРНО

НЭГЭТЭ Ринчен гуайһаа:

-Монголдо юун элбэгжэжэ, юун хомордожо байна? - гэжэ асуубад.

-Тэргэдэ хүлэдэг мал хомордожо, тэргээ унадаг ноёд элбэг боложо байна! - гэжэ харюусаба.

ТАРГАН ХОНИНОЙ ҺҮҮЛ

ХАРИ гүрэндэ байгаад, столоводо ороод, өөхэ ехэтэй хоол захиба. Хоол тараагша:

-Тарган мяхатай хоол барибалтай, танай шуһан муудахал, - гэжэ ухаа заахаа забдаба. Тиихэдэнь Ринчен гуай:

-Би тарган хониной Һүүл хүхэжэ, эрэ болоһон монгол гээшэб! - гэжэ харюусаһан гэдэг.

УРИЛГА

РИНЧЕН гуайе нэгэ залуу уран зохёолшо басаган сайлалгандаа уриба. Ринчен гуай ошобогүй. Хойто үдэрын басаган Ринчен гуайда хандажа:

-Юундэ ерээгүйбта? - гэжэ асууба.

-Би айгаад ерээгүйб, юун бэ гэбэл, - гээд, уриһан саарһыень харуулаад, - эндэ "уринаб" гэжэл бэшээтэй байна. Шамда ошоод, би үлэдэжэ хуухамни аал, - гэжэ хэлээ нэн.

ЗУРУУЛ ТУХАЙ ЭЛИДХЭЛ

СЭЭРЭНХЭ (зуруул) бүтээдэг заводто Ринчен гуай элидхэл уншахаа ерэхэн гээд олон зон сугларбал даа. Ринчен гуай тамхи носохо гээд, нэгэ багса (коробка) зуруулай барагдатар аһааж шадбагүй, ядаад олон хүнүүд тээшэ хараад:

-Миниитнай уншаха элидхэл иигээд дүүрбэл! - гэжэ хэлээ нэн.

ШУЛУУНДАХИ НЭРЭНҮҮД

РИНЧЕН гуай 1950 ондо Хужартын аршаанда амаржа байгаад,

нэгтэ үдэрэй хоол бариһанай Һүүлдэ зэргэлээ байһан хабсагайтай хадада гараба. Хүнүүд хабсагайн шулуунда элдэб үнгын будагаар нэрэ обогоо бэшэн байба. Олон хүнүүдэй нэрэнүүдые хараад, зорюута "Ум маани бадмэ хум" гэжэ ном уншажа, шэбэнжэ зальбархадань, хажуудань байһан хүн: «Та яагаабта, юун болооб?» - гэжэ асууба. Тиихэдэнь Ринчен гуай:

- Ай хөөрхы, эндэ даншые олон хүнүүд бурхандаа ошоһон байна даа, - гэжэ хэлэһэн гэлсэдэг.

НУРГУУЛИ ДЭЭРЭ

НЭГЭ дунда нургуулийн захирал болон багшанар Ринчен гуайтай хөөрэлдөө хэхээ уриба. Хүнүүдэй суглараад байһан таһаг ооо "нургуули дээрэ тамхи татахые хориглоно" гэжэ бэшээтэй плакат үлгөөтэй байна. Эндэ хөөрэлдэжэ байхадаа, Ринчен гуай тамхыа бадбад бааюулжа эхилбэ. Нургуулийн захирал тамхинай утаанда тэсэжэ ядаад, хөөрэлдөөнэй зог гэхэдэ, плакат тээшэ заагаад, Ринчен гуайда:

-Манай нургуули дээрэ тамхи татадаггүй юм! - гэбэл даа.

-Энэзэниие мэдээд байнаб, танад нургуули дээрэ татанагүйт. Би болбол нургуули доторнь хуугаад татанаб, тиймэнээ бараг даа, - гэжэ харюусаад, үшөө нэгые аһаагаад, татажа эхилээ нэн.

НОМОГҮЙ БУУ

РИНЧЕН гуай нэгэ шабидаа хэлэбэ:

-Мүнөө сагта Һума (Һомо) үгы буу шэнги эрдэмтэд олон болоо. Харахада, буу байгаад, Һума үгы болобол, юундээ хэрэгтэй юм. Шимни тиймэ хүн бү болоорой, хүндэ хэрэгтэй, ухаатай юумэ хэдэг хүн болоорой.

ЭМШЭН

РИНЧЕН гуайн басаган хүнэй нүдэндэ операци хэхэ эмшэнэй дээдэ нургуули улаан дипломоор дүүргээд, абадаа дипломоо харуулхадань, абань:

-Би ехэ баярлабаб, хүүхэмни хайнши даа, хүнэй нүдэ соолохо, малтаха эмшэн болоо ха юмши, - гэжэ хэлээ нэн ха.

ЛЕНИНЭЙ ЗОХЁЛНУУД

РИНЧЕН гуайе Хубисхалта намын (партийн) гэшүүн болохые баадхаба ха. Үзэл бодолоороо тэрэ намда орохогүй гэжэ:

-Би Лениний ехэ зохёолнуудые уншажа дуудаагүй байнаб даа, - гэнэн юм ха.

ДЭЭШЭЭ ҺУУХА

РИНЧЕН гуайн нэгэ танилдаа ороходонь, айлай эзэн ехэ хүндэлжэ байһанаа харуулха гэжэ:

-Та дээшээ хуугты! - гэхэдэнь, Ринчен гуай гэрэйн үһээ (потолок) руу хараад байһанан юм гэлсэдэг.

ЗООГЫН ГАЗАР

1950 ондо Ринчен гуайһаа: -Түмэр замын түб буудалай (вокзалай) рестораниие монго-

лоор юун гэжэ нэрлэхэб? - гэжэ асуубад.

- Дээдэ үедэ монголшууд сай уужа, хоол эдихые зооглохо гэдэг байһан, тиймэнээ зоогын газар гэбэл яаха нэм, - гэбэ. Ринчен гуайн хэлээр болоо нэн.

ЯМААНАЙ ЭДИХЭ МОДОНУУД

ЭРТЭ олон жэлэй саана Улаан-Баатар хотодо үргэн субботник үнгэрэгдэжэ, модо ургуулха ажал хэгдэбэ. Олон хүн зон газар малтажа, модо хуулгахаяа бэлдэнэд. Нэгэ албан газарай дарга ямар модонуудые хуулгабал, таараха байнаб гэжэ бодожо байтараа, Ринчен гуайе харажархөөд, тодон ошоод, мэндээ хэлсэһэнэй удаа:

-Ринчен гуай, ямар модонуудые хуулгахад таарахаб, зохихоб? - гэжэ асууба. Ахатан харюусахадаа:

-Ямаанай эдихэдэ, ямаршые модон хамаагүй даа, - гэбэ. Модо хуулгаад, хашаалангүй орхиходонь, хотын гудамжаар ябаһан ямаад эдижэ хосороодог байһан.

МАНАЙ ГУДАМЖАДА

ХЭЗЭЭШ юм даа, бү мэдэе, Ринчен гуай хари холын нэгэ баян гүрэнһөө ерэхэн хүниие хотынгоо гоё хайханиие харуулхаяа абажа ябаба. Тэрэ хүниинь:

-Танай гудамжада хүнэй бааһан элбэг байна, муухайл даа, - гэбэ.

-Туйлдаа хүрэтэр баяжаһан гүрэнүүдэй гудамжада туража үхэнэн хүнүүдэй яһад хэбтэдэг. Тааруу - буурай хүгжэлтэтэй манай ороной гудамжада тарган хүнүүдэй томо бааһад байнгүй яахым! - гэжэ Ринчен гуай хари хүнэй амые таглаһан гэлсэдэг.

Санжайжаб
БАНЗАРАКЦАЕВ.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

ХҮРТЭН ХУБИТА ХЭШЭГНИ

Цыбикжаб НАЙДАНОВ

Үбгэдөөр эбтэй наа,
Үгэдөө хүндэтэй.
Үхибүүдээр эбтэй наа,
Үтэлхэдөө хүндэтэй.
Эртэ бодожо, үдэрөө утадхая,
Эбтэй ябажа, наһаяа утадхая!

ҮТЭЛХЫН ДАЛАЙ ДОЛГИЛНО

Эжы, абын ашые
Энхэрэн ханажа ябаһаар,
Эхилһэн замай утые
Элдэбье гаталжа дабаһаар.
Наһаяа эдин үбгэржэ,
Нарбаяа сайжа зүдэршоод,
Найтай, муутайн хамталжа,
Нанаан соогоо бүглэршөөд,
Юундэ дуугай хуухамниб,
Юрын зугаа дэлгэхэм.
Юунэй түлөө нюухамниб,
Юһэдэхи арбаяа эхилбэб.
Амам заашые эсэнгүй,
Алдуу, эндүү гэршэлнэ.
Улаан хэлэм тэсэнгүй,
Уурхай соогоо тэршэлнэ.
Үнгэрэн ошоһон наһаяа
Үбэртэлөөд галгижа

ябахадам,
Үбгэд, хүгшэд намаяа
Үхибүүн шэнгэд баясуулна.

Бээ ехээр найрхажэ,
Бэшэндэ шоодбори болонгүй.
Хүнгэн нэхээр дашууржа,
Хүнэй хойно оронгүй.
Хүндын ехэ хүндые
Хүзүүн дээрээ үргэлжэ,
Хүнэй нангин үүргые
Хүсэд найнаар дүүргэжэ,

"Хадуур Балта ханимнай
Хамтын ажал харгымнай"
Ханханаа дуулажа ябаһан
Хайран залуу наһамнай.
Үе сагай талхида
Үнгэгдэжэ зөөлэрһэн
Үетэн үбгэд, хүгшэдни
Үсөөржэл байхань

харамтай.
Халуун уян зүрхэндөө
Хам тэбэрин угтагшад
Хараа далда ороходоо,
Хайратай байнгүй яахаб даа.
Сагай ерэхэдэ хүндэржэ,
Саадын бодол мунхарна.
Сарюун бээтэн үтэлжэ,
Самарьян болоод замхарна.
Мэнэ наяхан гэлсэһээр,
Мэтэр түргэн үнгэрнэ.
Мэндэ амараа хэлсэһээр,
Миниш ээлжээн дүтэлнэ.

Өөрөөш хүсэд мэдэнгүй,
Үхибүүн ухаандаа оронхой.
Бээ барижа тэсэнгүй,
Бэхын шаби болонхой.
Наһан соогоо хараһанаа
Намтарлажа дурсахадам,
Найдан этигэжэ ябаһандаа,
Найруулхадажа

туршахадам,
Хүдөө хээрын үртэмдэ
Хүлэгэйм турьяа дуулдана.
Хүрин алаг зүрхэмни
Хүнэй аялгаар дуулана.
Хотогор Нугын үргэндэ
Хонхын абяан жэнгирнэ.
Сонхым гэрэл туяаржа,
Солбо гарахые угтанги.

Үглөөнэй наруул толондо
Үрхым утаа анхаржа,
Алад гарахын орондо
Айлшаар буугаад хамтаржа,
Үргэн алтан дэлхэйдэ
Үзэһэн, хараһанаа хөөрэдэг
Үбгэн һонор айлшантай
Үдэрөө барахада гарзагүй.
Дахин шэнээр һалбарха
Дабхар наһан олдоогүй.
Мүрэн мэтэ долгилхо
Мүнхэ наһатай болгоогүй.

Үглөөгүүр бодожо хубсалаад,
Үбгэд, хүгшэд уулзахадаа,
Үгэ, хэлэн хурсадаад,
Үхибүүн наһаяа дурсахадаа.
Хүйтэн үбэлэй жабарта
Хүлдэсэ нюураа дааруулжа,
Зунай халуун наранда
Зултаса бээ шаруулжа,
Урмаа ехээр хухарангүй,
Урагшаал зүдхэжэ ябаабди.
Урихан зантай хүгшэдэй
Уйлажашые

хараабди.
Үхибүү ябаһан наһаяа
Үдэр бүри наһахадаа,
Дайнай хүндэ сагые
Дахин, дахин дурсахадаа,
Мэндэ ябаһан үетэмни
Мэтэр шарайн хубилжа,
Үглөө бүри яаража,
Үмсын ажал бодонгүй,
Үетэн нүхэд тааража,
Үдэрэй түсэбһөө холодонгүй,
Сагай эрхын хатууда
Саһа, бороо илгангүй,

Унтаха нойртоо садангүй,
Улаан нүдэтэй ябаабди.

Үдэр, хүни илгангүй,
Үбһэ, түлээ манадаг.
Үдхэнэн олон малнуудаа
Үнгэ зүһөөр танидаг.
Үхибүүд бидэнэй зангые
Үзэгүүд мэтээр илгадаг.
Хамтын ажал байгуулжа,
Халуун шулуу долёһон.
Хуушан сагые шэнэлжэ,
Хубисхал соогүүр зохёһон.
Үбгэд, хүгшэдэй хургаалаар
Үнгэрһэн эдир наһаяа
Ухаан, бодолой оёорһоо
Угаажэ хаяхын аргагүй.

Болбосорол ехэтэй үбгэднай
Болдог, хонхор дурсаһаар.
Бодол түгэс хүгшэднай
Бороо, саһа зүгнэһөөр.
Үбгэд, хүгшэдэй хоорондо
Үргэн ехэ илгаатай.
Нютагай оршон тойрондо
Нюусагүй яаха хургаалтай.
Эдэл нүхэдөөр ёһотойл
Эрхын амжалта туйлаабди.
Наадан ехэ ёхорто
Нахилзан, хатаран

дуулаабди!
Далай дээгүүр харихадаа,
Далитай шубууд дураараа
Дайда дээгүүр тарахадаа,
Далан худал дураараа.
Үдэрэй нара халхалха
Үүлэн нүүдэл дураараа.
Үргэн дэлхэйдэ долгилхо
Үтэлхын далай дураараа.

Хүдөө нютаг түшэгни
Хүхюун нүхэд золгоотой.
Хүртэһэн хубита хэшэгни
Хүлэгэйм эмээл тохоотой.
Эбтэй ябахые юрөөгөөд,
Эмнигэй жолоодо ошохолби.
Эрын ёһоор дүрөөлөөд,
Эмээл дээрэ мордоходоо,
Унахагүй бүхөөр хуулгаһан.
Угтажа абадаг сэргэлээтнай
Ульгам хатарша хүлэгүүдэй
Утаһан жолоонууд бутараг.
Унтархагүй мүнхэ

гуламтатнай
Ульһа дулааханаар бадаржа,
Ураг эльгэн худанарай
Уран юрөөлнүүд
ханханажа байг!

Ц.НАЙДАНОВ.

Захаамин.

Багшанарай эблэлэй бата үүсхэл

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭН ГЭЭД ҮЗЭХЭ
ПРОГРАММАЯА НЭБТЭРҮҮЛХЭ

Буряад Республикын Эрдем хуралсалай министерствын болон республикын буряад хэлэ, литературын багшанарай эблэлэй үүсхэлээр "Уран угын дээжэ" гэнэн проектын хэмжээндэ эрдэмэй-методическа талаар багшанарай бэлдхэл дээшлүүлхэ зорилготой семинар Хориин Д.Ж.Жанаевай нэрэмжэтэ 1-дхи дунда хургуулийн бааза дээрэ боложо үнгэрбэ. Хориин, Хэжэнгын, Яруунын, Загарайн аймагуудай хургуулинуудай багшанар семинарта хабаадажа, эрдэм ухаанай болон методикын талаар шэнэ аргуудтай танилсаһан, дүй дүршлөө хубаалдаһан байна.

Нэн түрүүн Хориин 1-дхи дунда хургуулийн директор **Л.А.Цыдыдашиева** семинарые нээбэ. Буряад хэлэ, литературын багшанарай республиканска эблэлэй түрүүлэгшэ, педагогикын эрдэмэй доктор **Б.Б.Лхасаранова** тус эблэлэй үүргэ, хараа зорилгонууд тухай хөөржэ үгэбэ. Багшанарай эрдэм бэлигые дээшлүүлхын тула хамтын бэдэрэлгэ, шэнжэлгэ хэхэ, түрүү дүй дүршэл согсолхо, дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй гээд Баирма Бастуевна онсолон тэмдэглэ. Хэрбээ мүнөө Хориин аймагта 4 районой кустовой семинар зарлагдаа наа, ерэхэ жэлэй январь харын нүүл багаар Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хяагтын аймагуудай буряад хэлэнэй багшанар Хяагта хотодо сугларха, февраль нарада Захааминай, Зэдын, март нарада Ахын, Түнхэнэй, тэрээнэй удаа Баргажанай, Хурамхаанай багшанар тус тустаа сугларжа, мэргэжлэй талаар асуудалнуудаа зүбшэн хэлсэхэ, мастер-классуудые харуулха юм. Эдэ бүгэдэ хүдэлмэрийн дүнгүүд согсологдоходоо, зууршалгын тусхай документнуудһээ гадна амяараа согсолбори нийтэлэн хэблэгдэхэ жэшээтэй. Удаань Хориин аймагай захиргаанай залуушуултай хүдэлмэрийн талаар таһагай дарга **Ц.В.Санжиев** үгэ хэлэ.

Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын захиргаанай мэргэжлэтэд **Б.В.Гындынцыренов**, **Б.Д.Жамбалов** гэгшэд «2014-2015 онуудта түрэлхи хэлэ хүгжөөхэ талаар гүрэнэй программын хэмжээндэ хараалагдаһан амин шухала асуудалнууд» гэнэн мэдээсэл тодорхой жэшээ баримтануудтайгаар хээ. Онсолбол, буряад хэлэнэй багшанарай съезд ашатай үрэ дүнтэй байгаа. Республикын толгойлогшонор буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ хандасаяа һайн тээшэнь хубилгаа. 2015 ондо 28 миллион түхэриг энэ хэрэгтэ һомолхо тухай бюджет соо хараалагдаба. Олондо мэдээсэлнүүдые дамжуулдаг хэрэгсэлнүүдһээ, ВАРК-һаа гадна "Буряад соёл", "Залуу-

шуулай холбоон", республикын багшанарай эблэл мэтын нэгэдэлнүүд тусгаар мүнгэн һомололгодо хүртэхэ болоо. Нэрэ томьёогой комисси һүүлэй үедэ хүдэлмэрээ эрид эдэбхижүүлээ, энээнэй ашаар олон тусгаар нэрэнүүд, тэрэ тоодо засагай, эдэй гэхэ мэтэ жэнхэни буряадаараа бэшэгдэдэг, үгүүлэгдэдэг болобо. Жэшээлбэл, Засагай газар (Правительство), Буряад Улас (Республика Бурятия), Ородой Холбооной Улас (Российн Федераци).

Дам саашань үгээ хэлэхэдэ, эблэлэй түрүүлэгшын орлогшо **Б.В.Гындынцыренов** түрэлхи хэлэн гээд программаар үзэхэ буряад классуудаа нэргээл, энэмнай хадаа гол туйлалтманнай болохо гэбэ. Мүн лэ "Буряад хэлэнэй үдэр" гэнэн хэмжээ аймагуудай захиргаанууд эртээнһээ түсэбтөө оруулдаг болохо зэргэтэй, тиигэбэл мүнгэнэйшье асуудал шийдхэгдэхэ, гүрим шуулагдаха бшуу.

Буряад Республикын Эрдем хуралсалай министерствын хургуулийн наһа гүйсөөдүй хүүгэдэй болон нийтэ хуралсалай таһагай мэргэжэлтэн **Б.К.Ширапов** үгэ хэлэхэдэ, буряад хэлэнэй талаар һүүлэй үеын олонийтын хүдэлөө һайшаан тэмдэглэ. Гүрэнэй зургаануудай зүгһөө анхарал урданайхида оробол, хураггүй эдэбхижээ, Хамба-лама Дамба Аюшеевэй зарлаһан суглаан, конференцинууд һайшаалта хубилалтанууд тээшэ дэбшүүлэ. Бүхы дээрэнь абаад харахада, хэлэ хүгжөөлгын талаар багшанарай үүргэ аргагүй ехэ, энэ талаар тон ехэ харюусалгатай байһанаа багшанарнай мэдэхэ, мэдэрхэшье ёһотой.

ХЭНИИЕШЬЕ ГАЙХУУЛМА
ХЭШЭЭЛНҮҮД

Багшанарай үгэнэн нээмэл хэшээлнүүд болон мастер-классууд мэргэжэлтэ бэшэше хүнэй һонирхол татамаар удхатай байба. Жэшээлбэл, Хэжэнгын аймагай Хэжэнгын, Чисаанын дунда хургуулинуудай багшанар **Д.Д.Санжаева**, **С.Д.Цыдыпова** гэгшэдэй буряад литератураар үгэнэн хэшээлнүүдтэ һуухада, хүүгэдтэ энэрхы хандасань, хэшээлээ ябуулха маягынь саанаһаал

татасатай бэлэй. "Чингисхаанай хургаалнууд", Лев Толстойн "Хайратай морин" гэнэн темээр хэшээлнүүдые зорихондоо хүрөө гээд баталмаар. Өөһэдынгөө бэшэ, ондоо хургуулийн үхибүүдтэй саг зуурын харилсаа тогтоохо хэрэгтэй байгаа. Үнэндөө бодоод үзэхэдэ, багшын сэдхэл соо энэрхы эжын, эрхим психологой, энэрилтэ актёройшье шадабари багтадаг ёһотой. Хараса хүдэлсыеншье, саб гэмээр хубсалһыеншье адаглан шэртэжэл байна ха юм, хурагшад. Иимэ багшын асуудалда заатагүй харюусаха дуран хүрэдэг ёһотой. Харуулан ойлгуулгын зүйлнүүд, бээ амаруулха заб соогоо темэдээ тааруугаар хүдэлжэ, шалаагаа гаргаха гэхэхээ эхилээд – хуул багшын шадабари соол даа. Соелма Дашиевнагай хэшээл тухай намһаа асуухадань, эгтээл иигэжэ бодоһоноо элирхэйлээ нэм. Би, жэшээлбэл, энэ үедэ бишыхан ябаа наа, литературна текстһээ, ажабайдалай баримтануудһаа үндэлэн, багшын зураглаһан мориндо хэды ехэ хайрлалтайгаар хандаха бэлэйбиб...

Загарайн аймагай Эрхирэгэй хургуулийн багша **Ц.Б.Дашиева** зунай лагериин бааза дээрэ залуушуулай форум, эрын гурбан наада, нур харбалга, шагай наада эмхидхэхэдэ, хурагшад үндэнэн буряад хэлээрээ харилсахаһаа гадна урданай үгэнүүдые, ойлгосонуудые хадуужа абана гэжэ хөөрбэ. Яруунын аймагай Иисэнгын дунда хургуулийн багша **А.Х.Шойндонова** гурбан бэрхэ хурагшадтаа – Аюша Чимитовтэй, Максим Нимбуевтай, Чимита Хайнзановатай ерэнэн, булта буряад хубсаһатайнууд, түрэл тоонто Яруунынгаа дүрэ шарай шүлэгөөршье, дуунуудааршье, тобшоһон хөөрөөнүүдээршье зураглан байгуулжа, сугларагшадые жаргуулба.

Тэрэшэлэн хуралсалай шэнэ эрилтэнүүд тухай теорин асуудалнуудтай холбоотой мастер-класс Хэжэнгын аймагай Худанай хургуулийн багша **Ж.Ц.Чимитцыреновагай** үнгэргэхэдэ, мэргэжэлтэ бэшэ хүнэй ойлгоходо, хүндэшэг лэ ха гээд мэдэрмээр бэлэй.

Удаань семинарта хабаадагшад дахинаа томо зал соогоо сугларжа, хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлээ. "Бэлиг" гэнэн республиканска эблэлэй түбэй орлогшо, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат **Р.С.Дылыкова** семинарые хүтэлхэ хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Багшанарые һайн шанартай хуралсалай-методическа литератураар хангаха гээшэ шухалын шухала гээд тэмдэглэнэн байна. "Буряад үнэн" сониной редактор **Т.В.Самбялова**, "Байгал" журналай редактор **Г.Х.Дашеева** гэгшэд үгэ хэлэхэдэ, редакцияй харилсаа холбоогоо бэхжүүлхыень, «Багшын буланда» материалнуудые олоор толилуулхыень, захил хэлгые эдэбхижүүлхыень багшанарые уряалаа.

Галина ДАШЕЕВА.

“УРАН ҮГӨӨРӨӨ ХҮНҮҮДЭЙ ЗҮРХЭ ДОҮОЛГО!”

Семинартай үед нээмэл хэсгэлнүүд, мастер-классууд багшанарта дурдхагдахаа гадуур нуралсалай методическа арга нөөснүүдэй харалган эмхидхэгдээ. Аймаг бүхэн эрхим багшанарайнгаа, хургуулинуудайшье түрүү дүй дүршэлые харуулха гэжэ оролдоо.

Хориин 1-дэхи дунда хургуулиин хэблэн гаргахан “Угай холбоон” (2010 он) гэхэн литературно-уран найханай суглуулбари анхарал татаба. Проектые бэлүүлэгшэд К.Н.Гармаева (хүтэлбэрилэгшэнь), Л.Ц.Батуева, Л.Ю.Гынденова, Л.Д.Ванжилова, З.Б.Цыбикова. Энэл хургуулиин багшанарай шэнжэлэлгын ажалнуудай “Бэлигэй туяа” (2011 он) суглуулбари хэблэгдэнхэй. Бусад аймагуудай эрхим багшанарай түрүү дүй дүршэл – Яруунын аймагай Нархатын дунда хургуулиинхидай 2009 ондо, Мухар-Шэбэрэй аймагай Хошун-Үзүүрэй багшанарай иимэл гаршагтай суглуулбари 2013 ондо ниитэлэгдэнхэй юм.

Хориин аймагай Ааланай дунда хургуулиин багша Б.Ш.Шираповагай олон жэлэй туршада нэбтэрүүлжэ байхан буряад литератураар эрдэм мэдэсэ 8 класста шалгах анал арга анхармаар байба.

Яруунын багшанарай эрхим хэсгэлнүүдэй конспектүүд олон гэжэ адаглагдаа. Жэшэнь, Эгэтын-Адагай багша Ц.Б.Доржиевагай Ц.Дондогойн, Б.Базароной зохёолнуудаар үнгэргэн хэсгэлнүүдые һонирхожо уншааб. Ульдэргын Б.Б.Жамбалова класстаа гадур уран зохёолшод К.Цыденовэй, С.Цырендоржиевай, Ц.Х.Дарибазаровагай бүтээлнүүдээр, Молон багшын намтараар, Ц.Дондогойн публицистикээр ехэ удхатай хэмжээ үнгэргэн

байна.

Загарайн аймагай багшанар О.Х.Н.Нанзанова, С.Б.Дамбаева, Т.Б.Будаева нааданай маяг, буряад угалза хээнүүдые хэсгэлнүүдтээ хэрэглэдэг гэжэ ойлгободди.

Хэжэнгынхидэй дурдхахан харалганда зохёохы проектүүд олон. Хүүгэдэй уран бэлиг хүгжөөхэ зорилготойгоор эмхидхэгдэнхэй “Зүрхэнэй дуунууд” гэхэн зохёохы студиин гэшүүдэй туршалганууд үнгэтэ зурагуудаар шэмэглэгдэнхэй.

Аймагай хүүгэдые нэгдүүлхэн “Жэмбүүр” гэжэ ехэ проектые Д.Д.Доржиева хүтэлнэ. 2008 онһоо эхи абаһан үндэнхэн арадай баяр нааданай талмай байгуулгын энэ хэрэг олохон эдиршүүлэе уран үгэтэй нүхэсүүлэ. Бэлигтэй залуу шүлэгшэн Баярма Борохитова эндэл гуурһаа туршажа захалаа бшуу.

Мүрысөөн-харалгын дүнгүүдээр илагшад тодорбо. “Уран үгэ” номинацида I шатын диплом Ааланай дунда хургуулиин багша Баирма Шираповна Шираповада барюулагдаба. Энэ багша Хориин аймагай буряад

хэлэнэй багшанарай методическа нэгдэлые хүтэлдэг. Хүршэ Хэжэнгын багшанарай нэгдэл хүтэлдэг Дашима Дугаровна Доржиева II шатын дипломдо, Яруунын аймагай Иисэнгын дунда хургуулиин багша Анжела Хашигтимаевна Шойндонова III шатын дипломдо хүртэбэ.

“Сэсэн гуа” номинацида I шатын диплом – Цыцыгма Базаровна Дашиевада (Эрхирэгэй хургуули), II шатын диплом – Лариса Дамбаевна Ванжиловада (Хориин 1-дэхи хургуули), III шатын диплом – Цынэма Цырендоржиевна Сульtimiовада (Хэжэнгын дунда хургуули) барюулагдаһан байна.

Хориин 1-дэхи хургуулиин буряад хэлэнэй багшанарай нэгдэл “Эрдэм бэлигэй дээжэ” гэхэн номинацида эрхимлээ. Яруунын аймагай Ульдэргын хургуулиин багша Баярма Базаргуруевна Жамбалова II шатын дипломдо хүртэбэ. Гурбадахуурида – Эгэтын-Адагай багша Цымжидма Бадмажаповна Доржиева.

Тус семинар эмхидхэгшэдэй нэгэн – Буряадай багшанарай республиканска колледж “Буряад ара-

дайнгаа ёһо сахигша” гэхэн өөрын тусхай шан байгуулаа. Энэ шан тус нуралсалай гуламта дүүргэгшэ эрхим багшанарта барюулагдаба. Шанда хүртэгшэд гэхэл: Яруунын аймагай Мужыхын дунда хургуулиин директор Чимита Чойболсановна Цыренова (I шатын диплом), Хориин 1-дэхи хургуулиин багша Любовь Юрьевна Гынденова (II шатын диплом), Загарайн аймагай Элхийн хургуулиин багша Баирма Доржиевна Бальжинмаева (III шатын диплом).

Семинарта хабаадаһан бүхы багшанарта сертификадууд, нуралсалай яаманай, Буряад хэлэнэй багшанарай эблэлэй, Буряадай багшанарай республиканска колледжын баярай бэшэгүүд барюулагдаба. “Уран үгын дээжэ” гэхэн урыал гаршагтай энэ хэмжээ ябуулга саашадаа улам эршэтэй, ульһатай, хүсэтэй болохо гээд найдая. Үргэн уужам Буряад ороной бусад аймагуудта “Уран үгын дээжэ” хүрээжэ ошохо. “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан энэ ехэ хэрэгийг бүримүһэн дэмжээ, эрхим бэрхэ багшанарай түрүү дүй дүршэл сонингойнгоо нюурта заабол хэблэхэ гээд найдуулая. Уран хүүгэдэй гуурһанай, уран бирын туршалгануудые “Одон” хуудандаа хэблэхээр бэлдэнхэйбди. Буряад хэлэнэй багшанарта, хурса һонор шабинартань арадай поэт Николай Дамдиновой дүлэтэ мүрнүүдые зорюулха дуран хүрэнэ:

**Хүгжэмтэ хэлээ
хүгжөөхээ оролдо,
Хүсэтэй хэлэн лэ, зөөлэн,
уян, тодо.
Удхагүй хоһон абянуудые
бү холбо,
Уран үгөөрөө хүнүүдэй
зүрхэ доһолго!**

Туяна САМБЯЛОВА.

ЗУЛА

ЯАГААД ЗОХЁОХОБ?

Минии багада наһатай, томотой, хүн зондоо хүндэтэй хүн зула бадараадаг байгаа. Тиимэһээ мүнөөшье болотороо, зула бадараалгыё нангин үйлэ гэжэ тоолодогби. Минии абга Манибадарай Максар ехэ хүзэгшэ хүн хэн. Зула ямар байхаб, яагаад зула зохёохоб гэжэ бидэндэ заадаг бэлэй.

Хүгшэн эжыгээ һүүлшын харгыда үдэшэхэдөө, зула 49 хоног соо бүхөөжэрхингүй бадараахаданай, ямар гоёор, бадма ленхобо сэсэг мэтээр халбараа хэн гэшээб. Тэрэ зула хүн

зон хараад: "Ёһотойл буянтай хүгшэн байгаа даа", - гэлдээ хэн.

Дасанһаа залажа асархан аршаанаар гараа угаагаад, арюун хургаараа зулынгаа голынь томохо шухала. (Дасанһаа аршаан залаха тухай урдахи нэгэ дугаарта хөөрөө бэлэйбди. Үнхэн болоһон хадань, дахин тобшохоноор дабтаһуубди. Дасанһаа аршаан залажа асархадаа, хэдэн литр амһарта соо юулжэ болохогүй. Багахан амһарта соо асараад, гэртээ амһарта соо сэбэр уһа хээд, дээрэһэнь тэрэ аршаанаа дуһааха хэрэгтэй. Тиигэжэ удаан сагта хүрэхэ бшуу).

Зула тухай тайлбари Д.Цырендашиевай "Сүүгэлэй дасан" гэхэн ном соо олоһондоо ехэ баясаад, бүгэдэндэ хүндэтэй хүнэй бэшэһэн энэ найхан номһоо үндэһэлэн, энэ тухатай зүбшэлнүүдые бэшэбэб.

Зулынгаа голынь заабариин ёһоор хаа, хушын нарийхан мүшэр гү даа, үгышье хаа, хуша модоной нарийхан зартагайгаар хэдэг байгаа. Хушар хэһэн зулын гол жэгдээр носодог, наһатынгаа голой хонхорто һуулгахад аятай байдаг. Хуша модон бэлээр олдохогүй. Тиимэһээ хилгана үбһөөр голынь хэдэг юм.

Эндэ баһал өөрын гуримтай юм. Хилганаяа түүхэдэ, үзүүр узуурын илгэжэ, нэгэ тээшэнэ харуулаад,

эхилүүлхэ шухала. Зулаяа заажа байхадаа, Сүмбэр уула шэнги үндэр болтогойш гэжэ үрээдэг. Мүн мэдэхгүй ушарһаа, үзүүрынь доошонь зожорхёод, иигэжэ үрээжэ байха таарамжагүй. Энэһэнэ байха хүрээгэй столбошье, гасуушье үзүүрынь өөдөн зоодог юм. Энэ хүрээ соомни байхан үхэр мал, тэжээһэн амитан бүхэмни өөдөлжэ, дэбжэстэй байг гэхэн удхатай юм.

Хилганаяа хүбэнгөөр нара зүб орёохо. Дэмь зузаан хүбэн үлүү, зулые тортогтуулха. Жэгдэхэн аад, нарийхан гол томохо гэхэн заабаритай. Голой үзүүр тоһонһоо дээшээ үлүү гаргангүй, ширын галһаа носоодог. Голой үзүүр гээшэ наһатынгаа амһарһаа, хүбөөһөө өөдөө ороһоной шэнээн хэмжээндэ гараад байха ёһотой гэжэ минии Максар абгамни хэлэдэг хэн.

Хүбэн шэнэ байха ёһотой. Хүнэй гар хүрөөгүй, бор саргүй, жэгдэхэн, саб сагаан хүбэн байха болоно.

ЗУЛЫН ТОҢОН

Ламанар хэлэхэдэ, ямаршье хаа тоһон болохо гэдэг. Ургасын тоһон алишье талаараа таарамжатай аад, зариманинь тортогтой байдаг. Мүнөө наймаагай шара тоһо хэрэглэхэдэ болоно. Хайлуулхан шара тоһон эрхим тоһон гээшэ ааб даа. Сүб сүбргынь найса тунаагаад, хэһые оролдохо.

Хайлуулхан тоһоёо зулынгаа гол дээрэһэнь юулэхэдэ, гүн сагаан далай шэнги ехэ болтогой гэжэ үрээжэ сэдхэхэ.

Зулаяа жэгдэхэнээр бадарааха хэрэгтэй. Һүлэм-һалам гэжэ шэшэржэ бадарха ёһогүй. Энэһэниё ёро гэжэ тоолодог. Тоһонһоо, голһоо тиигэжэ болохо. Дан шангаар эмирэһэн гол һулаар носожо болохо. Мүн тоһоной шанарһаа дулдыдажа магад. Энэ бадарааһан зулымни гэрэл наһа бараһан хүнэй найн түрэлөө олохо харгынь гэрэлтүүлхэ болтогой, янза бүрийн тамын зоболонто амитадай эндэһээ ходорхо харгынь гэрэлээрээ гиигүүлэг гэжэ зальбарха шухала.

Илааһа батаганаанай элбэг үедэ зулынгаа гол шэлээр хамгаалха хэрэгтэй. Энэ галда эрбээхэй, элдэб илааһа батаганаан нийдэжэ ерээд, бурханай урда үхэжэ, шатажа хэбтээ хаа, буруу гээшэ ааб даа.

Эдэ дээрэ үгтэһэн һургаал заабаринуудыё мүнөө сагай олохон лэ зон үнэхөөрөө мэдэдэггүй байдаг. Зула яажа бадараахаб гэхэн заншал сахиха шухала ха юм даа, ами наһанһаа нүгшэгшэдэй саашанхи харгы гэрэлтүүлэгдэнэ гэдэг. Мүн тэрэ хүнэй үри һаданарай буян хэһэнэй нэгэ зүйл ха юм даа.

Цырегма САМПИЛОВА.

ДАРХАША УГАА ДАМЖУУЛНА

ҮЙНЭНЭЙ ОНЬНОТО НЮУСА ТААГША

БУРЯАД арад дэмь юмэ хэлэдэггүй, алишье ушарта. Угаараа дамжуулагдаһан бэлиг шанга. Хүбүүн үри эсэгынгээ нэрэ сольень нэрлүүлжэ, бэлиг шадабариень даган абаха ёһотой юм. Дарханай хүбүүн дархаша угаа уһанда хаянгүй, үедөө дамжуулан ябаха үүргэтэйл даа.

Валерий Цыбилов бэлиг шадабаритай дархашан Даша Намсараевич Цыбиловэй гэр бүлэдэ одхон хүбүүн боложо түрэхэ заяатай байгаа. Абань модон дархаша, үйһөөр элдэб зүйлнүүдые дархалдаг хэн. Бээс хүсэжэ ябаһан хүбүүндэ хуһан модоной оньһото нюусатай танилсуулаа гээд уридшалан хэлэхүү.

ЕСЕНИНЭЙ НЮТАГТА ХУҢАНДА ДУРЛАА

ХАРИН Валера хүбүүниинь 1980 ондо ород арадай элитэ шүлэгшэн Сергей Есенинэй түрэн нютга Рязаниин можын Константиново тосхондо сэрэгэй алба хааһан юм. Түрэн нютгаһаа холо ябахадаа, нютгааа, эжы абаяа ханахадаа, агууехэ поэдэй түүрэн дуулаһан гоё найхан байгаали, ямар бэ даа ондоохоноор ургаһан хуһануудыё хаража, сэдхэлээ ханадаг байгаа. Рязаниин газар дэбисхэртэ ехэ һонин хуһан ургадаг. Модоной шэлбэнүүдын һиихэ мэтээр доошоо халбаран, гунхылдаад байдаг. Харин Валерын нютгай хуһанууд гонзойлдон, хүхэ огторгой руу дэгдэхээ байһандал, жэрылдэн сэхэ зогсодог ха юм. "Эгээл энэ үедэ хуһанда дурлажа, хуһанай элшэ хүсэ мэдэрһэн байгаа бшуу", - гэжэ Валерий Дашиевич дурсана.

Буряадай бэлигтэй поэт Рахмет Шоймарданов Валерые урмашуулан: "Манай Буряад

ороной нэгшье уран зохёолшон агууехэ Есенинэй түрэн нютга ошохо үзөөгүй ха юм. Харин ши үзэжэ, хараха онсо заяатай байгааш", - гэжэ хэлэдэг хэн.

Тиигэһээр ябатараа, Валерий Цыбилов шүлэг зохёохо шадабаритайгаа ойлгоһон байна.

АБЫНГАА НУРГААЛ ДАГАН АБАА

1990 ондо Даша Намсараевич Валера хүбүүнэйнгээ угараа бүтээжэ ябаһан оньһон ажалаарнь онсо һонирхдог болоһынь ойлгожо, дархашанай нюусатай гүнзэгыгөөр танилсуулан юм. Хуһан ямар байдаг гэшэб, ямар үе сагта, хайшан гээд хуһанда хоро хэнгүй үйһынь абахаб, ямар зүйлнүүдые бүтээхэб, ямар аша тухатай үйһэн гэшэб гэхэ мэтэ асуудалнуудта хариунуудыё бүрин ойлгуулжа, дахуулжа, ой соогуур ябажа, һургаһан байна.

1991 онһоо эхилжэ, Валерий Дашиевич үхибүүдтэй болон багшанартай үйһэн тухай мэдээсэлнүүдээрэ хубаалдажа, хэшээлнүүдые хэдэг юм. Багшанарай мэргэжэлэ дээшлүүлдэг (БИПКО) эмхидэ багшаар хүдэлхынгээ хажуугаар, дунда һургуулинуудта үхибүүдые үйһөөр дархалжа һургана, мүн баһа хүүгэдэй "Радуга" гэхэн сэсэрлигтэ үхибүүдтэ элдэб зүйлнүүдые хэжэ үгэдэг, һургадаг юм. Үхибүүдэй гимнастика хэжэ хибэс үйһөөр дархалдаг, элдэб нааданхайнуудыё бүтээдэг. Мүнөө Валерий Дашиевич үйһөөр шатар, даамай дүрсэхэнүүдые дархалжа байна.

Үйһэн гээшэ досоогоо бетулин гэхэн бодотой юм. Тиимэһээ хүнэй бээдэ үбшэн халдахгүй, бузарлагдахгүй, элшэ хүсэн нэмэгдэхэ эгээл

тухатай зүйл гээшэ. Тиимэһээ үхибүүдтэй гархануудтаа үйһөөр хэһэн нааданхайнуудыё зүүжэ, шатар барижа байхадань, ехэл найн гээшэ, - гэжэ дархан багша хөөрэнэ.

Үйһэн соо байһан эдээн удаан мууддаггүй, һүншье удаан эдэдэггүй, хилэемншье буритадаггүй ха юм даа. Тиимэһээ урдын сагай алишье яһатанай элинсэгүүд үйһөөр дархалһан амһарта хэрэглэдэг байгаа болоно.

ҮЙНЭ АБАХАДА, БАЙГААЛИ ХОСОРНО ГҮ?

ВАЛЕРИЙ Дашиевич шабинартаяа хабартаа үйһээ бэлдэхээ Захааминай аймаг руу ошодог. Ойн ажахыһаа зүбшэлтэ саарһа абадаг, үгышье гэбэл, зайн гал оруулха гэхэн ой тайга соогуур харгы гаргагдаһан газарнуудта отолһон модоной үйһэ суглуулдаг.

Үйһэн манай эндэ май нарын һүүл багаар болон июнь һарада абтадаг. Ондоо сагта абажа болохогүй. Эгээл хуһанай шүүһээ суглуулһанай удаа үйһынь абахада, модондо хохидолгүй бшуу. Үйһэнэй нэгэл дабхарынь абадаг. Хоёрдохи дабхарынь ходо бол, баһал хохидол үгэжэ болоно. Тиигэжэ байгаалиа хосороонгүй, гамтайгаар ой модон соо ябадаг гэшэбди, - гэжэ Валерий Цыбилов хөөрэнэ.

Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ аяар 108 янзын хуһан ургадаг байна. Тэдэнэй 48 янзань Росси гүрэндэ тоологдодог, харин манай Буряад орондо 6 янзын хуһан ургадаг. Ямар газар нютгага урганаб, тэрэл газарайнгаа уларилда тааралдан, элдэб шэдитэ хүсэтэй байдаг ха. Жэшээнь, манай эндэ нарамнай ехэ шангаар шарадаг юм. Энэ наран доро ургажа байһан хуһан наранай шанга

Гэр бүлүн архивһаа

Авторай зураг

элшэһээ ехэ хүсэ шадал бээдэ шэнгээжэ, оршон тойронхи байгаалитаяа хубаалдажа байдаг. Хуһанай анхилуулжа байдаг фитонцидууд тусхай бактери үгы хэдэг, тиимэһээ хуһатай ой модон соо хорото микробууд үгы байдаг гэжэ мэдэбэб.

Ерэхэ 2015 онһоо Валерий Дашиевич Цыбилов манай "Буряад үнэн" сониндомнай үйһөөр бүтээлгын дарханай нюусануудтай уншагдадыё танилсуулха түсэб табижа байна.

Цырегма САМПИЛОВА.

НТВ	
07.00	«НТВ УТРОМ»
09.25	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.30	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТА-РА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00	«СЕГОДНЯ»
12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.30	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬ-НЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.45	«ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИС-ШЕСТВИЕ»
16.20, 17.30	Т/С «ЛЕСНИК» (16+)

19.00	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
21.00, 00.40	Т/С «ЧУЖОЙ» (16+)
00.00	«АНАТОМИЯ ДНЯ»
01.40	Т/С «ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА» (16+)
03.40	«КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
04.40	«ДНК» (16+)
05.40	«ДИКИЙ МИР» (0+)
06.00	Т/С «СУПРУГИ» (16+)
ДТВ	
06.00	М/Ф
07.30, 05.30	«АНЕКДОТЫ» (16+)

08.30	«УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 17.00, 18.30, 22.30	«ДОРОЖНЫЕ ВО-ЙНЫ» (16+)
09.35, 02.55	Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙ-НОГО ОТДЕЛА-3» (16+)
11.45	Т/С «СОЛДАТЫ-11» (12+)
16.30, 05.00	«АВТОШКОЛА-2» (16+)
17.30, 18.00, 01.00, 01.30	«ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
20.00	Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА» (16+)
20.30, 21.30	«КВН. ИГРАЮТ ВСЕ» (16+)
23.35, 02.00	Т/С «ГРИММ-2» (18+)

00.30	Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+)
5 КАНАЛ	
07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00	«СЕЙЧАС»
07.10	«УТРО НА 5» (6+)
10.30	«МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30	Х/Ф «ОЖИДАНИЕ ПОЛКОВ-НИКА ШАЛЫГИНА» (12+)
13.55	Х/Ф «МАРШ-БРОСОК» (16+)
17.00	«ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»

17.50	Х/Ф «СНЕГУРОЧКУ ВЫЗЫВАЛИ?» (12+)
20.00, 20.30, 21.00	Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.15	Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00	Х/Ф «НЕ МОГУ СКАЗАТЬ «ПРО-ЩАЙ» (12+)
02.45	Х/Ф «ЭТО МЫ НЕ ПРОХОДИЛИ» (12+)
04.45	Х/Ф «БУМЕР-2» (16+)

Четверг, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ	
06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00	«НОВОСТИ»
10.10, 05.30	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15, 22.30	Т/С «ПОД КАБЛУКОМ» (12+)
15.25, 16.15	«ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00, 03.55	«МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00, 03.10	«НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИ-ТРАМИ»
19.45	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.05	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20	«НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
02.15	Т/С «ВЕГАС». «ГОРОДСКИЕ ПИЖО-НЫ» (16+)
04.45	«В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
«РОССИЯ 1»	
06.00	«УТРО РОССИИ»
10.00	Д/Ф «ТРОФЕЙНАЯ ГЕРМАНИЯ» (12+)
10.55	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00	«ВЕСТИ»
12.35, 15.30, 18.10, 20.35	«МЕСТНОЕ ВРЕ-МЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.55	Т/С «ТАИНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)

13.55	«ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
15.50	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00	Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00	Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
18.30	Т/С «ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ» (12+)
19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00	Т/С «БРАТЬЯ ПО ОБМЕНУ-2» (12+)
23.50	«ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛО-ВЬЕВЫМ» (12+)
01.30	Д/Ф «СУХОЙ». ВЫБОР ЦЕЛИ»
ТНТ	
07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
07.30	«УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.45, 19.00	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
09.00	«ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30	Х/Ф «МЕСТЬ ПУШИСТЫХ» (16+)
13.30, 20.30	«УНИВЕР»
14.15	«АФИША» (16+)
14.30	«ЗАЙЦЕВ+1» (16+)
19.15	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
20.00	Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
21.00	Х/Ф «АГЕНТ ПОД ПРИКРЫТИЕМ» (16+)
00.00	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00	Х/Ф «САМЫЙ СТРАШНЫЙ ФИЛЬМ 3D» (16+)

ТИВИКОМ	
06.00, 07.30, 09.00	«УТРО С «ТИВИКО-МОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00	«НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

07.00	«В ТЕМЕ» (16+)
08.30	«ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
10.00	«В ТЕМЕ»
10.30	М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05, 15.05	Т/С «ФАНТОМ» (16+)
12.05, 16.05	Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05	Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
14.30	М/Ф
17.05	Д/Ф «НАТАЛЬЯ ГВОЗДИКОВА. ЛЮ-БИТЬ -ЗНАЧИТ ПРОЩАТЬ» (16+)
18.00	«В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
19.00	«РАДАР-СПОРТ» (6+)
20.05	Т/С «ДОМ НА ОЗЕРНОЙ» (16+)
21.00	Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ» (16+)
22.00	Т/С «В ЗОНЕ РИСКА» (16+)
23.30	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ» (16+)
01.30	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС	
08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50	«МЕТЕО-МИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00	«ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.35	«СМЕШАРИКИ» (0+)
06.40	«МИА И Я» (6+)
07.10	«ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
07.30	«КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБ-НИЦ» (12+)
08.00, 12.10, 00.30	«6 КАДРОВ» (16+)
08.30, 12.30, 16.00, 18.30, 19.00	«ВОРОНИ-НЫ» (16+)

09.00, 13.30, 19.30, 00.00	«МЕСТНОЕ ВРЕ-МЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.30, 20.00	«ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН» (12+)
10.30	«ШРЕК ТРЕТИЙ» (12+)
14.00, 15.00	«ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕ-НЕЙ» (16+)
21.00	«МАСТЕР-ШЕФ» (16+)
01.30	«ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
03.00	«ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»
НТВ	
07.00	«НТВ УТРОМ»
09.25	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.30	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТА-РА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00	«СЕГОДНЯ»
12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.30	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬ-НЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.45	«ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИС-ШЕСТВИЕ»
16.20, 17.30	Т/С «ЛЕСНИК» (16+)
19.00	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
21.00, 00.40	Т/С «ЧУЖОЙ» (16+)
00.00	«АНАТОМИЯ ДНЯ»
01.40	Т/С «ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА» (16+)
03.40	«ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
04.45	«ВРАГИ НАРОДА» (16+)
05.35	«ДИКИЙ МИР» (0+)
06.00	Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ	
06.00	М/Ф
07.30, 05.30	«АНЕКДОТЫ» (16+)

08.30	«УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 17.00, 18.30, 22.30	«ДОРОЖНЫЕ ВО-ЙНЫ» (16+)
09.35, 02.55	Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙ-НОГО ОТДЕЛА-3» (16+)
11.45	Т/С «СОЛДАТЫ-11» (12+)
16.30, 05.00	«АВТОШКОЛА-2» (16+)
17.30, 18.00, 01.00, 01.30	«ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
20.00	Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА» (16+)
20.30, 21.30	«КВН. ИГРАЮТ ВСЕ» (16+)
23.35, 02.00	Т/С «ГРИММ-2» (18+)
00.30	Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+)

5 КАНАЛ	
07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00	«СЕЙЧАС»
07.10	«УТРО НА 5» (6+)
10.30	«МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30, 02.20	Х/Ф «В НЕБЕ НОЧНЫЕ ВЕДЬМЫ» (12+)
13.45	Х/Ф «ЗЕЛЕНЫЙ ФУРГОН» (12+)
17.00	«ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50	Х/Ф «НЕ МОГУ СКАЗАТЬ «ПРО-ЩАЙ» (12+)
20.00, 20.30, 21.00	Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.15	Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00	Х/Ф «СНЕГУРОЧКУ ВЫЗЫВАЛИ?» (12+)
03.35	Х/Ф «МАРШ-БРОСОК» (16+)
05.35	Х/Ф «МЫ С ВАМИ ГДЕ-ТО ВСТРЕЧА-ЛИСЬ» (12+)

Пятница, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ	
06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00	«НОВОСТИ»
10.10, 06.30	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15	Т/С «ПОД КАБЛУКОМ» (12+)
15.25, 16.15	«ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00	«МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00	«ЖДИ МЕНЯ»
19.00	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИ-ТРАМИ»
19.45	«ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН» (16+)
20.50	«ПОЛЕ ЧУДЕС»
22.00	«ВРЕМЯ»
22.20	«СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
23.50	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
00.45	Д/Ф «СОБЛАЗНЕННЫЕ И ПОКИ-НУТЫЕ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
02.35	«ГОЛОС» (12+)
04.50	Х/Ф «ВЛИЯНИЕ ГАММА-ЛУЧЕЙ НА БЛЕДНО-ЖЕЛТЫЕ НОГОТКИ» (16+)
«РОССИЯ 1»	
06.00	«УТРО РОССИИ»
09.55	«МУСУЛЬМАНЕ»
10.10	Д/Ф «КРЫМСКАЯ ФАБРИКА ГРЁЗ»
11.05	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00	«ВЕСТИ»
12.35, 15.30, 18.10, 20.35	«МЕСТНОЕ ВРЕ-МЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

12.55	Т/С «ТАИНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
13.55	«ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
15.50	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00	Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00	Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
18.30	Т/С «ПО ГОРЯЧИМ СЛЕДАМ» (12+)
19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
22.00	«СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОН-ДЕНТ»
00.00	Х/Ф «КРОВЬ С МОЛОКОМ» (12+)
02.00	Х/Ф «СЛОН И МОСЬКА» (12+)
ТНТ	
07.00, 08.15, 14.00, 19.30, 23.00, 00.30	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
07.30	«УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.45, 19.00	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
09.00	«ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30	«ТАНЦЫ» (16+)
13.30, 14.30	«УНИВЕР»
14.15	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
19.15	«ДО И ПОСЛЕ» (16+)
20.00	«СОМЕDІ WOMEN»
21.00	«КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
22.00	«СОМЕDІ БАТТЛ. СУПЕРСЕЗОН» (16+)
23.30	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00	«НЕ СПАТЬ!» (18+)
02.00	Х/Ф «КРОВАВЫЙ АЛМАЗ» (16+)

ТИВИКОМ	
06.00, 07.30, 09.00	«УТРО С «ТИВИКО-МОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 23.00, 01.30	«НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00	«В ТЕМЕ» (16+)
08.35	«РАДАР-СПОРТ» (6+)
10.00	«В ТЕМЕ»
10.30	М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05	Т/С «ФАНТОМ» (16+)
12.05, 16.05	Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05	Х/Ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА» (12+)
14.45	М/Ф
15.05	«ТАИНЫ ВОЙНЫ. НЕИЗВЕСТНЫЕ РАЗВЕДЧИКИ» (16+)
15.40	«ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ ВЕЩЕЙ» (16+)
17.05	Д/Ф «РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ. «КАВ-КАЗСКАЯ ПЛЕННИЦА» (16+)
18.00	Д/Ф «ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ» (16+)
18.30, 20.00	«МОЯ СТОЛИЦА» (16+)
21.00	Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ПРИКАЗ ГЕНЕ-РАЛА» (16+)
23.30	Х/Ф «ЭЛЬВИРА: ПОВЕЛИТЕЛЬНИ-ЦА ТЬМЫ» (16+)
02.00	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС	
08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50	«МЕТЕО-МИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

06.00	М/Ф «МЕШОК ЯБЛОК» (0+)
07.40	«ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
08.00, 12.30, 14.00, 18.30	«ВОРОНИНЫ» (16+)
09.00, 13.30	«МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.30	«МАСТЕР-ШЕФ» (16+)
14.30, 16.30, 19.30, 20.00, 21.30, 22.30	«ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
23.50	«БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
00.50	«6 КАДРОВ» (16+)
01.50	Х/Ф «БЛЕФ» (12+)
03.40	«ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»
НТВ	
07.00	«НТВ УТРОМ»
09.25	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.30	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТА-РА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00	«СЕГОДНЯ»
12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.30	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬ-НЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.45	«ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИС-ШЕСТВИЕ»
16.20, 17.30	Т/С «ЛЕСНИК» (16+)
19.00	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
20.45	Х/Ф «БИРЮК» (16+)
00.25	«СПИСОК НОРКИНА» (16+)
01.30	Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)
04.15	Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ» (16+)
05.10	«ДИКИЙ МИР» (0+)
05.40	Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ	
06.00	М/Ф
07.30, 05.45	«АНЕКДОТЫ» (16+)
08.30	«УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 17.00, 18.30, 01.30	«ДОРОЖНЫЕ ВО-ЙНЫ» (16+)
09.30	Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА-3» (16+)
13.40	Т/С «СОЛДАТЫ-11» (12+)
16.30, 05.15	«АВТОШКОЛА-2» (16+)
17.30, 18.00, 20.10, 20.40, 01.00	«ВНЕ ЗА-КОНА» (16+)
21.15, 02.00	«ФЕСТИВАЛЬ «АВТОРАДИО» (16+)
00.30	Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУ-ФЕЛЬКИ» (18+)

5 КАНАЛ	
07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30	«СЕЙЧАС»
07.10	«МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
08.00	«УТРО НА 5» (6+)
10.30	«МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30	Х/Ф «ЖДИТЕ СВЯЗНОГО» (12+)
13.30, 14.55, 16.20, 17.00, 18.15	Х/Ф «ВОС-КРЕСЕНЬЕ, ПОЛОВИНА СЕДЬМО-ГО» (12+)
20.00, 20.45, 21.35, 22.25, 23.15, 00.00, 00.50, 01.40	Т/С «СЛЕД» (16+)
02.25, 02.55, 03.25, 04.00, 04.30, 05.00, 05.35	Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
06.05	Х/Ф «ЗЕЛЕНЫЙ ФУРГОН» (12+)

Суббота, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 «НОВОСТИ»
 07.10 Х/Ф «СВОЙ СРЕДИ ЧУЖИХ, ЧУЖОЙ СРЕДИ СВОИХ»
 09.00 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
 09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
 10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)
 10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
 11.15 «СМАК» (12+)
 11.55 Д/Ф «ТРИ ЖИЗНИ ЭММАНУИЛА ВИТОРГАНА» (16+)
 13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
 14.10 Х/Ф «СОБАКА НА СЕНЕ»
 16.45 Д/Ф «МИХАИЛ БОЯРСКИЙ. ОДИН НА ВСЕХ» (12+)
 17.50 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
 19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ»
 19.15 «ЛЕДНИКОВЫЙ ПЕРИОД»
 22.00 «ВРЕМЯ»
 22.30 «ГОЛОС» (12+)
 00.45 «ЧТО? ГДЕ? КОГДА?»
 01.55 Х/Ф «ОТПУСК ПО ОБМЕНУ» (16+)
 04.20 Х/Ф «ПОЖАР» (16+)
 05.40 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
 06.25 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

«РОССИЯ 1»

05.45 Х/Ф «ОДУВАНЧИК» (12+)
 07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
 08.05 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
 09.00, 12.00, 15.00, 21.00 «ВЕСТИ»
 09.10, 12.15, 15.25 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
 09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
 09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
 10.25 «СУББОТНИК»
 11.05 Д/С «ОДНА НА ПЛАНЕТЕ»
 12.35 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)

13.05, 15.35 Х/Ф «ПРОДАЕТСЯ КОШКА» (12+)
 16.05 «ЭТО СМЕШНО» (12+)
 18.55 Х/Ф «СВАДЬБЫ НЕ БУДЕТ» (12+)
 21.30 Х/Ф «СЛАБАЯ ЖЕНЩИНА» (12+)
 01.25 Х/Ф «ТАРИФ «СЧАСТЛИВАЯ СЕМЬЯ» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
 07.30 М/Ф «ПЛАСТИЛИНОВАЯ ВОРОНА»
 07.45 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАЛЕНЬКОГО ГЕРКУЛЕСА» (6+)
 09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
 09.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)
 09.45 «АФИША. ПОГОДА» (16+)
 10.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА»
 10.30 «ФЭШН ТЕРАПИЯ»
 11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
 12.00, 15.30 «КОМЕДИ-КЛАБ»
 12.30, 01.00 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
 13.00, 20.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
 14.30 «COMEDI WOMEN»
 16.30 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И ДАРЫ СМЕРТИ: ЧАСТЬ 1» (16+)
 19.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН» (16+)
 21.30 «ТАНЦЫ» (16+)
 23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 00.30 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
 01.35 Х/Ф «КОНТАКТ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00 «ТАЙНЫ ТЕЛА» (16+)
 06.30, 08.00, 10.00, 11.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
 07.00 «В ТЕМЕ» (16+)
 07.30 Д/Ф «ДЕЛО ВАШЕ» (16+)
 08.35, 12.00 Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
 10.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
 11.00, 19.00 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+)

13.15 Х/Ф «СЕМЕЙНЫЙ ПЛАН» (12+)
 15.00 «КАКИЕ НАШИ ГОДЫ» (16+)
 16.20 «ТАЙНЫ ЕДЫ» (16+)
 16.35 «РАДАР-СПОРТ» (16+)
 17.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ
 18.00 Д/Ф «РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ. «ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА» (16+)
 19.30, «ВКУСНО» (12+)
 20.00 Т/С «КРАДУЩИЙСЯ В НОЧИ» (16+)
 21.00 Х/Ф «МАЛАВИТА» (16+)
 23.10 Х/Ф «ВО ИМЯ КОРОЛЯ» (16+)
 01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 06.00 М/Ф «ЛИСА И ЗАЯЦ» (0+)
 07.40 «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
 08.00 «МАКС СТИЛ» (0+)
 08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
 09.05 «НУ, ПОГОДИ!» (0+)
 09.30 «ОТКРОЙТЕ! К ВАМ ГОСТИ!» (16+)
 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 17.50, 22.50 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
 19.20 Х/Ф «12 МЕСЯЦЕВ» (12+)
 21.10 Х/Ф «ЕЛКИ» (12+)
 00.20 Х/Ф «БЛЕФ» (12+)
 02.10 Х/Ф «КРАСОТКИ» (12+)
 03.55 «ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»

НТВ

06.40, 03.55 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
 08.25 «СМОТР» (0+)
 09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
 09.15 «ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
 09.45 «МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+)
 10.20 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
 11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
 11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)
 13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
 14.20 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)

15.00, 17.15 Х/Ф «НАЗНАЧЕНА НАГРАДА» (12+)
 19.00 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
 20.00 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ»
 21.00 «НОВЫЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
 22.00 Д/Ф «ФИЛИПП-КОРОЛЬ. КАК ЭТО БЫЛО» (16+)
 23.20 «ТЕХНОЛОГИЯ БЕССМЕРТИЯ» (16+)
 00.25 «МУЖСКОЕ ДОСТОИНСТВО» (18+)
 01.00 Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)
 05.50 «ДИКИЙ МИР» (0+)
 06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 14.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 06.45, 04.30 Х/Ф «ОБЫКНОВЕННОЕ ЧУДО» (0+)
 09.50 Х/Ф «ДВЕНАДЦАТЬ МЕСЯЦЕВ» (0+)
 12.15 Х/Ф «ТАМ, НА НЕВЕДОМЫХ ДОРОЖКАХ» (12+)
 13.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
 14.35, 02.00 Х/Ф «РОККИ» (16+)
 17.05 Х/Ф «РОККИ-2» (16+)
 19.35 Х/Ф «РОККИ-3» (16+)
 21.35 Х/Ф «РОККИ-4» (16+)
 23.30 «ГЕРОИ ИНТЕРНЕТА» (18+)
 00.00 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
 00.30 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
 01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-3» (18+)
 05.55 М/Ф

5 КАНАЛ

08.40 М/Ф
 10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
 11.00, 19.30 «СЕЙЧАС»
 11.10, 11.55, 12.40, 13.20, 14.05, 14.50, 15.35, 16.15, 17.00, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД» (16+)
 20.00, 21.00, 22.00, 23.00, 00.00, 01.00, 02.00, 03.00 Т/С «СПЕЦОТЯД «ШТОРМ» (16+)
 04.00, 05.15, 06.25, 07.40 Х/Ф «ВОСКРЕСЕНЬЕ, ПОЛОВИНА СЕДЬМОГО» (12+)

Воскресенье, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 «НОВОСТИ»
 07.10 Х/Ф «ОДИНОЧНОЕ ПЛАВАНИЕ»
 09.10 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН» (16+)
 09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
 09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
 11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» (12+)
 11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
 12.25 «ФАЗЕНДА»
 13.15 Д/С «ТЕОРИЯ ЗАГОВОРА» (16+)
 14.15 «ЧЕРНО-БЕЛОЕ» (16+)
 15.20 Д/С «ЕВГЕНИЯ ДОБРОВОЛЬСКАЯ. ВСЕ БЫЛО ПО ЛЮБВИ» (12+)
 16.25 «ГОЛОС» (12+)
 18.45 Д/Ф «ГОЛОС. НА САМОЙ ВЫСОКОЙ НОТЕ»
 19.50, 23.30 «ЦЕРЕМОНИЯ ВРУЧЕНИЯ НАРОДНОЙ ПРЕМИИ «ЗОЛОТОЙ ГРАММОФОН» (12+)
 22.00 «ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
 00.50 Х/Ф «ОЗ: ВЕЛИКИЙ И УЖАСНЫЙ» (12+)
 03.15 Х/Ф «НА САМОМ ДНЕ» (16+)
 05.00 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

КУРСЫ МАССАЖИСТА.
66-21-75.
С 3 января 2015 г.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ
 В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающей в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:
 0+ - от 0 до 6 лет
 6+ - от 6 до 12 лет
 12+ - от 12 до 16 лет
 16+ - от 16 до 18 лет
 18+ - старше 18 лет

«РОССИЯ 1»

06.15 Х/Ф «СЕМЬ ВЕРСТ ДО НЕБЕС» (12+)
 08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
 08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
 09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
 09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
 10.30 «СТО К ОДНОМУ»
 11.20, 15.20 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
 12.00, 15.00 «ВЕСТИ»
 12.10 «КУЛИНАРНАЯ ЗВЕЗДА»
 13.10 Х/Ф «СВАДЬБА» (12+)
 15.30 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
 17.10 Х/Ф «ВОПРЕКИ ВСЕМУ» (12+)
 21.00 «ВЕСТИ НЕДЕЛИ»
 23.00 «ВОСКРЕСНИЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
 00.50 Х/Ф «ПЯТЬ ЛЕТ И ОДИН ДЕНЬ» (12+)
 02.50 Х/Ф «СТРЕЛЯЙ НЕМЕДЛЕННО!» (12+)*

ТНТ

07.00 Х/Ф «БЛАГОЧЕСТИВАЯ МАРТА» (6+)
 09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
 09.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН» (16+)
 10.00 «ШКОЛА РЕМОНТА» (16+)
 11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
 11.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)
 11.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
 12.00 «КОМЕДИ БАТТЛ» (16+)
 13.00 «STAND UP» (16+)
 14.00 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И ДАРЫ СМЕРТИ» (16+)
 19.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»
 19.10 «ПАРЛАМЕНТСКИЙ ВЕСТНИК»
 19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (12+)
 20.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
 21.00 «ОДНАЖДЫ В РОССИИ»
 22.00 «STAND UP» (16+)
 23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
 01.00 Х/Ф «СЕМЬ ПСИХИАТРОВ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 19.30 «ЕВРОМАКС» (16+)
 06.30 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
 07.00, 11.00 «ВКУСНО» (12+)

07.30, 19.00 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
 08.00 М/Ф
 08.40, 12.00 Х/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА» (12+)
 10.00 «УТУМАТА» (16+)
 10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
 11.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
 13.20 Х/Ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА» (12+)
 15.00 «БОЛЕРО» (16+)
 16.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
 17.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ
 18.00 Д/Ф «РОМАНОВЫ. МИСТИКА ЦАРСКОЙ ДИНАСТИИ» (16+)
 20.00 Т/С «КРАДУЩИЙСЯ В НОЧИ» (16+)
 21.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ-5» (16+)
 23.30 Х/Ф «ПОЦЕЛУЙ СКВОЗЬ СТЕНУ» (16+)
 01.10 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 06.00 М/Ф «ГОРНЫЙ МАСТЕР» (0+)
 07.40 «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО» (0+)
 08.00 «МАКС СТИЛ» (0+)
 08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
 09.00 «ПРОСТО ТАК» (0+)
 10.30, 13.00, 15.00, 16.30 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
 12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА» (16+)
 17.30 «12 МЕСЯЦЕВ» (12+)
 19.20 Х/Ф «ЕЛКИ» (12+)
 21.00 Х/Ф «ДРУЗЬЯ ДРУЗЕЙ» (16+)
 22.45 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
 23.50 Х/Ф «КРАСОТКИ» (12+)
 01.35 «6 КАДРОВ» (16+)
 02.05 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
 03.35 «ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ»

НТВ

07.05, 04.00 «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ»
 09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
 09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС» (0+)
 09.45 «ХОРОШО ТАМ, ГДЕ МЫ ЕСТЬ!» (0+)
 10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
 11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)

12.00 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
 12.50 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
 14.20 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
 15.00, 17.15 Х/Ф «ПОЕЗД НА СЕВЕР» (16+)
 19.00 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
 20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА»
 21.10 Х/Ф «РУССКИЙ ХАРАКТЕР» (16+)
 23.05 Х/Ф «ХОЛОДНОЕ БЛЮДО» (16+)
 01.05 Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)
 06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 14.00, 05.40 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 07.30 Х/Ф «КАК ИВАНУШКА-ДУРАЧОК ЗА ЧУДОМ ХОДИЛ» (0+)
 09.00 Х/Ф «РОККИ-2» (16+)
 11.25 Х/Ф «РОККИ-3» (16+)
 13.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
 14.30 Х/Ф «РОККИ-4» (16+)
 16.25, 02.00 Х/Ф «РОККИ-5» (16+)
 18.30 Х/Ф «РОККИ БАЛЬБОА» (16+)
 20.35 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС И ДОКТОР ВАТСОН» (0+)
 23.30 «+100500» (18+)
 00.00 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
 00.30 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
 01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-3» (18+)
 04.10 Х/Ф «ОБЫКНОВЕННОЕ ЧУДО» (0+)

5 КАНАЛ

08.50 М/Ф
 10.30 «БОЛЬШОЙ ПАПА» (0+)
 11.00 «СЕЙЧАС»
 11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» (0+)
 12.00, 12.55, 13.45, 14.40, 15.30, 16.20, 17.15, 18.05, 20.30, 21.30, 22.30, 23.25, 00.20, 01.20, 02.20, 03.20 Т/С «СПЕЦОТЯД «ШТОРМ» (16+)
 19.00 «ГЛАВНОЕ»
 04.15 Х/Ф «ОЖИДАНИЕ ПОЛКОВНИКА ШАЛЫГИНА» (12+)
 05.40 Х/Ф «ЖДИТЕ СВЯЗНОГО» (12+)

ЗЭЭ ХҮБҮҮНЭЙ МҮНХЭ ДУРАСХААЛ

Захааминай Нурта нютагнаа үг гарбалтай, түрэл аймагайнгаа хүгжэлтэдэ горитой хубитайа оруулһан партияна, совет ажалшан, олоной түлөө оролдогош Борис Банзаракцаевич Цыренов сагнаа урид наһанһаа нүгшэбэ.

Юун гэхэб даа, оршолонто юртэмсын орёо нюусануудые яаж тааж мэдэхэбши? Хэзээдэ түрэлөө урилхаяа хэн хаанаһаа ойлгохоб даа? Амиды ябаһан зон: үри үхибүүдынь, аха дүү, ойрхи хамаатанинь, үетэн нүхэдынь буянгынь найнаар бүтээгээд лэ, хүмүүн түрэлөө олохыень хүсэхэл даа...

Борис Банзаракцаевич һүүлэй жэлнүүдтэ Захааминай аймагай Хүн зоние социальна талаар хамгаалха таһагыг урагшатайгаар хүтэлжэ ябаал даа. Эндэ мүнөө сагай шахардуу үедэ хүндэ байдалда ороһон зон һэтэ һэбэрээгүй ябажа, муулар хайлараа дурдажа, туһаламжа эрихэ даа. Хүн бүхэнийе шагнажа, бага ехээршые наань, туһалхые оролдохо, үйдхарыень хубаалдаха ямар ехэ сэдхэл, сээжэ, эльгэ зүрхэн хэрэгтэй байгаа. Тиигэжэл манай зээ хүбүүн ами бээз гамнангүй, олоной түлөө ябаһаар, улаан зүрхэнийн тэсэнгүй тогтошобол даа.

Үлгын дуугаар бөөмэйлэн, Үндылгэн табиһан абын ашые, Энхэрэн байжа үргэлэн буянгые Эдлэжэ ябахаяа яагаабши даа? Үндэр наһанай эрмэг гэшхэн, Үри хүүгэдээ өөгшөөн харан, Дүүнэрээ урагшань дахуулан, Нүхэдэйнгөө дулаахан дүхэриг соо Налайжа намдуухан ябахал бэлэйш. Арад олондоо, тоонто нютагтаа Ашатай туһатай бэлэйш даа - Хүсэн дундаа ябатараа, Мордохоо яараабши яатараа!

Һайн түрэлөө оложо, маанадайнгаа дунда түрэхышни хүсэгшэ Тоня нагацышни, зээнэршни.

Ум маани бадмай хум!

Хайрата нүхэр
Даба-Цырен Дамбаевич НИМАЕВАЙ
 наһа бараһан ушараар Ири-на Бальжинимаевна Нимаевада гүнзэгы шаналалаа мэдүүлнэбди.
Суг нураһан нүхэдынь.

"Дайнай үеын үхибүүд хөөрэнэ" гэхэн конкурсдо

ОРОН НЮТАГАЙНГАА ЖАСАДА ХУБИТАЯА ОРУУЛҮН

Зөөлөхэн хохир дээрэ унаһан, адунай хууритай, үхэрэй эбэр угжатай, хониной арһан мансытай, дүүжэнтэй үлгэдэ хэжэрүүлһэн үхибүүд - сүлөөгүй һалирһан эжынэрэй үйдхар гашуудалда даруулһан зүрхэ сэдхэлэй зоболон шуһа мяхаараа хубаалдан түрэнһэн, ерээдүйн найдал болоһон үринэр гэшэлди. һуумга болоходоо, шэрээн хүлһөө үюулаатай орхигдоһон, хүлдэ ороходоо, туһада ороһон - шуу болодог үе, завруха хоолтой, мэшээгээр оёһон юбхэ, арһан сумаа үргэлдэг сагыё хараһан үзэһэн үетэн, мүнөө үндэр наһатай эжы, абанар болонхой, юртэмсын жама ёһо хүсэд ойлгонхой, бүхы амиды амитанда амгалан байдал хүсэн һуудаг заншалтай.

ТҮМЭРШЭ ДАРХАНАЙ ХҮБҮҮН

1942 он. Эсэгийн дайнай түлэг соогур, саашанхи хойшолонгуудыё бэе дээрээ үзэһэн, хүдөө нютагай ажалша малша, түмэршэ дарханай гэр бүлэдэ түрэнһэн Сергей Борбодоевич Ешеевэй хуби заяан, ажалай намтар түрэл нютагайнгаа, Эхэ оронойнгоо түүхэтэй нягта холбоотой.

1933 онһоо Сергейн аба эжы хоёр Эгэтын МТС-т ажаллаһан. Эсэгэнь - Борбодой Цыдыпович Ешеев шадабаритай бэрхэ түмэршэ дархан, трактор хүлэгүүдыё заһаад лэ табидат хэн. Эжынь - Дарижаб Цыденова МТС-эй завхозоор наһан соогоо ажаллаа. Хүдөө ажахын хүгжэлтын эхи табигшад, ара талын ажалай габыяатан, этигэл найдал бадарһан сэдхэлээрээ үндэр дээдэ хүн шанарай жэшээ болоһон бүгэдэндэ.

Багахан нютагһаа 20-30 модоной газарта оршодог Зүүн-Ульдэргын хургуулийн хамтын байрада олон үхибүүд сугтаа эрдэм бэлиг шудалха эрмэлзэлтэй ябаа бшуу. Эдээ хоол, түлээ уһааа өөһэдөө бэлдэдэг байгаа. Тэрэ үеын һурагшад хүшэр ажалһаа сухарингүй, томошуултай адлил хамтын ажалда ябалсаа.

1958 ондо Мужыха хууринда хоёр дабхар хургуули баригдажа, Ульдэргын, Эгэтын-Адагай, Тайлуудай, Эгэтын, Үлзытын үхибүүд булта эндэ һурадаг хэн. Тиигэжэ Сергей хубүүхэн гэртээ байгаад, хургуули хэхэ талаан тудаа ха юм.

**Арбадахияа дүүргэһэн
Айдар залуу хубүүднай
Түүхэтэ ажал хэхээ
Түрэл колхоздоо**

**үлэдэг хэн.
Тракторнуудая**

**жолоодон,
Хүдөө уужам таладаа
Хүдэлмэрилхэ**

**гэлсээ хэн,
- гээд тэрэ үеын байдал
уран шүлэгшэн Гунга Чимитов
тон зохидоор шүлэг соогоо харуулһан.**

ЭРДЭМТЭН БАГША БОЛОХО ТАБИСУУРТАЙ

Нарһатын совхозой 1-дэхи отделенийн трактористаар хүдэлхэ зуураа Сергей хүдөө ажабайдалай хара хүшэр ажал амин голоороо мэдэржэ, дүршэл ехэтэй болоһон юм.

Саашадаа хүдөө ажыхада хэрэгтэй оньһон техникээр ехэтэ һонирхожо, инженер-механик болохо хүсэлтэй хүдөө ажахын дээдэ хургуули улаан дипломоор дүүргэбэ. 1966 ондо түрэл институтайнгаа "Автомобиль ба тракторнууд" гэхэн кафедрин багшар ажабайдалай намтар эхилээ хэн. Челябинск хотодо аспирантура дүүргэжэ, техникеск эрдэмэй кандидатай нэрэ зэргэ хамгаалжа, 1974 онһоо механизациин таһагай деканай орлогшоор ажаллаһан байна. Саашадаа 15 жэлэй туршада декан ябаа. Үшөө 10 гаран жэл кафедрые даагшаар хүдэлөө. Эдэ жэлнүүдтэ хүдөө мэргэжэлтэдыё нургаха сагтаа хэды олон бэлигтэй

үхибүүдтэ механигай мэргэжэл олгуулжа, ажалай дардам харгы руу табяа гэшэб, тоолохын аргагүй.

ШАБИНАРЫНЬ ХАДААНАЙ СТАНК ДАРХАЛАА

Яруунын аймагай баруун захын хоёр колхозуудыё жэшээ болгон табимаар. Ульдэргэ нютагта инженер-механик ябаһан Булад Нимаев уран гартай, һүбэлгэн ухаатай, шэнжэлхэ, зохёохо шадабаритай байһандаа, хадааһа хэдэг станок бүтээжэ ехэ суурхаһан юм. Энэ зохёохы ажалдань нютагай дархан Цыренбазар Доржиев тухалалсажа, тэдэнэр станогоо "Дорним" гэжэ нэрлэһэн байна. Энэ станогһоо бүтээгдэһэн хадааһан Эгэтын дасанай нэльбэн шэнэлэлгын ажалда ехэ туһа болоһон юм гэжэ Ульдэргэ нютагай гулваа ябаһан Дашацырен Цымпилович Дондоков хөөрэдэг хэн. Хожомоо тэрэ станогор хүршэ Монгол оронойхид

һонирхожо, хэрэглэһэн юм.

Эгэтын-Адагай "Победа" совхозой хүгжэлтэдэ хубита-яа оруулһан инженер-механигуудыё нэрлэбэл, Жамсаев Буда Саганович, Балыков Георгий Михайлович, Лыгденов Лубсан Цыренжапович, Цыдыпов Сергей Нимаевич гээд Сергей Борбодоевич Ешеевэй шабинар мүнөө залуу үетэндэ дүй дүршэлөөрөө хубаалдан ябадаг.

ДАЙНАЙ ҮЕЫН ҮХИБҮҮД - ХҮНДЭТЭЙ НЮТАГАЙХИДАЙ ТООДО

Сергей Борбодоевич Дугарма Ринчинимаевна нүхэртээ гурбан үхибүүдыё хүн болгожо түбхинүүлһэн. Үнэр баян үлзы хэшэгтэй гэр бүлэдэ бэлигтэй булаг харьялжал, эрдэмэй далай долгилжол ябадаг. Аша зээнэрээ тойруулан, хүл хүнгэн, ухаан бодол түгэлдэр, эхэ, эсэгийн үрээл эдлэн, 70 наһаа гаратараа ажаллажа, Ярууна нютагаа суурхуулжа, үнэн сэхэ наһанайнгаа дабаануудыё

дабажал ябаһан Сергей Дугарма хоёрнай дайнай үеын үхибүүд - нютаг нугымнай хүндэтэй үндэр наһатанай тоодо ороһон.

Гэр бүлын эзэн, эсэгэ, нагаса, үбгэн баабайн амжалта-тай ажалай үрэ дүнгүүд, нэрэ сольёнь нэрлэбэл: Буряад Республикын габыяата инженер, Россиин Федерациин дээдэ мэргэжэлэй хургуулинуудай габыяата хүдэлмэрилэгшэ, СССР-эй дээдэ шатын хургуулинуудай отличник, Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотануудта хүртэнхэй.

108 СУБАРГА БОДХООЛГОДО - ӨӨРЫНГӨӨ ХУБИТА

Эхэ, эсэгийн хэһэн буян арьбадхан, угайнгаа һүр һүлдэ үргэн, үри хүүгэдэйнгээ аласай харгы заһан, амгалан тэгшэ байдал үрээр, Анаа дасанай 108 субаргын 92-дохи Субарга бодхоолсоо. Арюун ажалаараа аза жаргалаа олоот, хүн түрэнһэн үүргээ хүсэд дүүргээт гээд, нютагаархидынь баясуулдаг.

Бүмбэрсэг дэлхэйн бүгэдэ арад буунуудая уһа руу хаягты гэжэ дуулалдан үндыһэн үхибүүд, бидэ, мүнөө тэрэл һанал бодолоо, дуунайнгаа нангин удха бодолоо үйлэ хэрэгүүд болгон бэлүүлхэ наһандаа ябанабди. 2011 оной июнийн 24-дэ Анаагай дасанай 108 субарга арамнайлагдаа хэн. Субарга - нютаг газарыё муу хоронһоо, байгаалийн һандаралта хүсэһөө, тахал үбшэһөө, дайн дажарһаа хамгаалдаг ехэ хүсэн гэшэ. Ульдэргэ нютагһаа гарбалтай Эсэгийн дайн соогур түрэнһэн, арбаад наһандаа ара талын ажалшад боложо эхилһэн үри хүүгэд гэр бүлөөрөө, аха дүүнэрээрээ хамтаржа, Субаргануудыё бодхоогоо хэн. Тэдэниие нэрлэн, гэрэлтэ һайхан үүргыё мүнхэлэн дурсаял: Дондог Цыренов, Лудан Тушинов, Даша-Дэлэг Найданов, Дулмажаб Долсонова, Соднол-Дугар Чимитдоржиев, Галина, Любовь, Дондог-Дулма Ринчинова-Лыгтыпованууд, Цырма Будажаанаева, Цырендулма Доржиева, Цыжидма Баинова, Норжима Хашитова, Цырма Цырендоржиева, Сэсэгма Цымпилова, Дыжидма Цыренова, Чимидма Чимитова, Матрена Цыдыпова, Дулма Жамбалдагбаева, Будадаи, Дамба-Дугар, Лиза Гуробазаровтан, Буда-Сиди Жанчипов, Булад Дамбаев, Жибзима Жамьянова, Бутидма Доржиева, Еши-Ханда Чимитова гэгшэд мүн.

**Хүнэй наһан мүнхэ
байха аргагүй,
Тэнюун лэ байдал
түбидэ тогтоһой
захагүй....**

- гээд, нютагайнгаа басаган Цырен-Ханда Дарибазаровагай шүлэгэй мүннүүдээр энэ хөөрөөгөө дүүргэһүүб.

**Бүтидма ДОРЖИЕВА,
багшын ажалай
ветеран,
Буряад Республикын
габыяата багша.**

ИРАГУУ ШҮЛЭГШЭ, ОРШУУЛАГША, ЖУРНАЛИСТ ГУНГА БААБАЙМНАЙ

(Г.Г. Чимитовэй түрэхөөр 90 жэлэй ойдо)

(Үргэлжлэл. Эхинийн ноя-
бриин 26-най, декабриин 3-най
дугаарнуудта).

Цыпилма Доржиевна бүхы наһаараа нүхэртөө туһалжа, Гунга Гомбоевичой оршуулхан дамбагар зузаан зохёолнууды алдуугүй сэбэрхэнээр сохи-жо, өөрөө бэшэһэн зохёолнуудтайн эгээ түрүүн танилсажа, ханамжаяа хэлэдэг байгаа. Түсхай курсада яба-жа, хуушан монгол хэлэ шудалжа, бурханай номууды хайнаар уншадаг болоо. Тиигэжэ «Ульгэрэй далай» гэдэг, «Ганжуурай» нэгэ бүлэг болодог бурханай номыё хоюулаа буряад хэлэндэ оршуулхан байна. Өөрөө үндэр наһанда хүрэхэбшье, Цыпилма Доржиевна үндэр ехэ наһатай боложо, үлбэртэһэн нүхэрөө үхибүүдтээ хамта эхэ мэтэ сэбэрхэнээр үргэжэ, гурбан зөөлэниие эдлүүлжэ, бэлдэһэн зохёолнуудаа толилуулха болон бусад гараһан бүхы асуудалаар ябуул-гыень хэдэг хүнийн болоо нэн. Тиин Гунга Гомбоевич дабаан, үгсэхэ гэжэ метафоранууды шадамараар хэрэглэн, наһанайнгаа нүхэртэ иимэ мүрнүүды зориулхан байдаг:

...Наһанайнгаа

Наггин дабаан өөдэ

Найдамтайгаар дабшанаб –

Намда хүнгэн лэ замдам.

... Наһанайм нүхэр дабаае

Намтаяа хамта үгсэнь

Гансаарандаа энэ дабаан

Гайтайл байха бэлэй лэ.

Ори ганса хүн гэшэ

Оройдоош дабаагаа

дабаагүйл...

Гунга Гомбоевич Цыпилма Доржиевна хоёр гурбан найхан басагаа хүл дээрэнь гаргажа, тэдэнь бүгэдэ нургуули худартай, гэр бүлэтэй болохтой. Хоёр хүргэниинь ород яһанай, тиин Чимитовтэн интернациональна ехэ бүлэ болонхой; хоёр зээ басаган, хоёр зээ хүбүүд, гурбан гүшанар үндыжэ байнхай. Ехэ басаган Сэсэгэйн Эржена басаган Олег нүхэртээ Стокгольмдо нуудаг. Хэды жэлэй урда Цыпилма Доржиевна Сэсэгтээ Париж, Стокгольмдо аяншалжа, тэдэнтээ уулзажа, гүша хүбүүгээ үнсэжэ ерээ. Энэ ябажа ерэхэн тухайгаа «Байгал» сэтгүүлдэ һонин хөөрөө толилуулаа нэн.

Гунга Гомбоевичой үшөө нэгэ дуратай темэнь гэхэдэ, түрэхэн тоонто Хошуун-Үзүүр, Түгнэ нутагынь юм.

Дуутайхан, суутайхан

тоонто нутаг,

Зүрхэнэйм охин –

Зүүдэнэйм эхин –

Дуулим Буряадайм

тоонто нутаг.

Эдэ найхан үгэнүүд бүхы Буряадта, Хальмагта, Гадаада, Дотоодо Монголдо мэдээжэ болонхой. «Унаган залуудаа нургуули дахажа, нутагһаа гаража ошолон хадаа түхэрээн саган Түгнээ жэлдээ дүрбэ эрьегшэб. Улаан-Үдэһөө гараад, Бэсүүрэй аянай дардам харгыда ороод, Тарбагатайн районой олон дэрэбэнүүды үнгэржэ, Байран дабаан дээрэ гарахаш. Урдаһи Мухар-Шэбэрэй аймаг гасар дайда болошохо. Дабаанһаа буужа, Эшэтэ-Хундыдэ ороходош, аба эжын анхан нутаг Хошуун-Үзүүр, ара хойнонь лабхайһан Улаан хада, баруун тээн үндыһэн Баян-Улаан, зүүн урдан тобойһон Тарбагатай хада харагдаха. Тиигээд лэ саашаа түүхэ домогто ороһон Түгнэ үргэн уужам тала нэмжышэхэ» гэжэ түрэл нутагтаа зориулһан очеркдоо Г. Чимитов бэшэнэ. Илангаяа «Знамя Ленина» гэжэ нэрэтэй байһан колхоз тухай ходо бэшэжэ, энэ ажахын ёһотойл түүхэшэниинь болоһон. Энэнай 47 мянган хониды 55 отарада байлдаг, жэлдээ 12 мянган хурыга абадаг айхабтар томо ажахы байгаа бшуу

даа. 1992 онһоо хойшо хүдөө ажахыда хубилалтанууд боложо, манай нутаггархин колхозойнгоо нэрые нэлгэжэ, таряашадай ажахы болгоод, урдын хидаал хамтаараа ажаллажа байна. Шэнэ сагай нэбшээндэ үлээлгэн, хэдэн фермернүүд би болоо. Манай таряашадай ажахы тэдэнтэй мүрсысэхэ баатай болоно. Хэмнай илагша ааб, саг харуулна бээ» гэнэ үгэнүүдээр очеркдоо дүүргээд, «Г. Чимитов, Мухар-Шэбэрэй аймаг «Знамя Ленина» хэмээхэ таряанай ажахын хүндэтэ гэшүүн» гэжэ гараа табиһан байдаг.

Эхэ Буряад, Росси орондоо олон найхан шүлэг зориулаа:

Түрэл Буряад ороноо

Түхэрээлэн харанам.

Түрүү арад олоноо

Түшэн, түшэн ябанам.

Эхэ Буряад оромни

Энхэ, мүнхэ оршоһой.

Орос агуу гүрэн соо

Омог алдар олоһой!

Үбгэн дуушамнай иигэжэ найханаар үрээгээд, «Хонгор Буряад оромнай хоёр мүнхэ далитайл» гэнэ:

Хоёр дали, хоёр дали,

Холые зорихо хоёр дали!

Ага нутаг – зүүн далинь,

Алханынгаа наахануур

Аажамхан талаараа нэмжыгээ!

Баруун далинь – Усть-Орда,

Байгалайнгаа саахануур

Баянхан дайдаараа зэнхыгээ!

Эхэ Буряад оромнай

Энхэ хоёр далитайл.

Эрхим дали жэгүүрын

Элихэ хүсэ залитайл!

Г. Чимитовэй шүлэгүүд жэл ерэхэ бүри уран нарин, улам тодо боложо мүлгирөө. Тиигэжэ поэзиин орё жанрнуудай нэгэн болохо сонедүүды бэшэжэ эхилээ юм гэжэ Е. В. Бараникова тэмдэглэнэ. Гунга Гомбоевичой тайлбарилһанай ёһоор, сонедүүд гэшэмнай 14 мүрнүүдхэ бүридэһэн нэгэ бүхэли ханамжа гэхэ гү, али нэгэ бүхэли зохёолой хуби боложо ородог. Поэзиин үндэртэ гараһан хүнүүд лэ сонедүүды бэшэдэг. Гунга Гомбоевич нэтэрүү оролдосотой ажал лэ хүндэ ёһотой жаргал асардаг гэнэ темэ дэлбэлээ гэжэ Е.В. Бараникова бэшэнэ. Эдихэ абахын түлөөл ухаагаа эхээр гүйлгэхэ бэшэ, харин үнэн сэхэр ажаллаха ёһотой гэнэ бодол олон талаһаань үндэһэлэн харуулна.

«Г. Чимитовэй уран бэлигын олон халаатай. Ажалайнгаа ехэ хэн хубиинь үхибүүдтэ зориулаа. Нүгөө халаань – басниинь. Поэт гэн гэнэһи, тэрэ баһа драматургида ехэ анхарал хандуулдаг» гэжэ Г. Чимитовэй зохёохы замда зориулһан статья соогоо поэт А. Жамбалон бэшэнэ. Тиихэдэ үшөө олон очерк, рассказ бэшэһэн.

«Үхибүүдтэ эрхим найн номууды бэшэе» (Байгал, 1962, №2) гэнэ статья соогоо Г. Чимитов ажабайдалай амта хаяхан лэ танижа байһан, хонгор урихан нүдөөрөө оршон тойронии түрүүшынхье һонирхон хаража

эхилһэн, үшөө бүрилдөөгүйхэн сэдхэл зүрхэтэй, «шабайхан шүхатай, мэнгээрһэхэн яһатай» балшар жаахан хүүгэдтэ зориулагдаһан зохёол айхабтар уран хурса, бэлиг түгэлдэр байха зэргэтэй гэжэ бэшэнэ. Жэшээнь, поэт Шираб Нимбүев зохёолоо үхибүүдэй ухаанайнь, ойлгосын хирээр тааруулжа, тоб гэмээр бэшэдэг һайтай. Ш. Нимбүев үхибүүе зураглахадаа, тэрэниие оройдоол хажуу тээһэнь хаража, хүйтөөр энэжэ байнагүй, харин жаахан героинитай хамта тэрэ амиды нааданхайе хаража, гайхана, гоёшооно, баярлана. Мүн Ц. Бадмаев, Д. Жалсараевай шүлэгүүды шэнжэлэн, найн талынь тобойлгон харуулна. Д. Хилтүхин дандаа богонихон хэмжүүртэй, уншахада гүймгэ хурдан, гүнзгэ үдхатай шүлэгүүды бэшэдэг. Тээд мунь гэхэдэ, жэл бүри ном хэблэхэдэ, мүнөөхил толилһон хэдэн шүлэгүүдэ дахин-дахин толилуулжа байдаг гэнэ. Бэлиг түгэлдэр манай поэтессэ Ц. Дондоковагай найн шүлэгүүды бэшэдэгшье наань, зарим шүлэгын ута унжагай, һонигүй болохоо һанана. А. Жамбалон үхибүүдэй поэт гэжэ үннэй суурханхай аад, үхибүүдэй унша гэмэ найн шүлэгүүды үсөөн зохёоно, зураглаһан үхибүүдэйн үйлэ хэрэг ахир жэжэхэн байна гэнэ. Хэлэ бэшэгэй мэргэжэлтэн Ц. Будаев үхибүүды орон дайдын магнал сэгүүдтэй танилсуулха гэнэ найн найхан зорилго урдаа табяашье наа, бэшэһэн шүлэгүүдынь бирагүй, жаахан үхибүүдэй һонирхохогүй хүйтэн мүрнүүды холбожорхёо. Тимэ-тимэ нэрэтэй гоё найхан сэгүүд харагдана, толгойгоо дохин үхибүүды угтана, тимэ-тимэ нэрэтэй гоё найхан сэгүүды үхибүүд түүнэ гэхэһэ ондоо юумэн ном соо үгэ. Бэлигтэ уран зурааша Даша Дамбаевай бүтээһэн номой гоё найхан шэмгэллэше шүлэгэйн ахир мүрнүүды абарнагүй гэнэ.

Саашань Ч. Цыдендамбаев, Ц. Номтоев, Ж. Балданжапон болон бусадай үхибүүдтэ зориулан, прозоор бэшэһэн зохёолнуудай найн, муу талануудынь харуулаа.

Үхибүүд элдэбын байдаг: эрхэ, тоомгүй, һалан, залхуу, дээрэлхүү, хүндэ атаархадаг г.м. Эдэ дутуунуудынь Гунга Гомбоевич шог шүлэглэлөөр элирүүлһэн байдаг. Жэшээнь, хэлээ амандаа хэнгүй дуугардаг басаган тухай «Хөөрүү Дулма» гэжэ дүрбэн муртэй шүлэгтөө иигэжэ бэшэнэ:

Дулмын урдахы сай

Дундарангүйгөөр хүрөө.

– Дулма, Дулма, бай,

Дуугархашни хүрөө.

Хөөрөөдөө дашуурангүйгөөр эдэлэ гэжэ хэлэхэдэ, адляар дуулдаг аад, тад ондоо удхатай хүрөө гэжэ үгэ хэрэглэнэ. Поэт үхибүүдтэ зориулһан шүлэгүүдэйнгээ онсо шэнжэ тухай Андрей Румянцевай асуудалда иигэжэ харюусана: «Стихи мои, если читатель заметил, имеют оттенок лукавства, несут в себе улыбку. А от этого качества не далеко до сатиры, для которой я избрал жанр басни. Без улыбки, светлого восприятия жизни нельзя писать и для детей – значит, тут секрет моих книжек для малышей».

Жэшээнь, «Эшэгэн Тэхэ» гэжэ нэрэтэй шүлэгтөө тоомгүй хүбүүн тухай бэшэнэ: «Эшэгэн Тэхэ эндэнэй Эбэрээ ургажа, хардайба. Энэ тэрэ мал шүргөөжэ, Элдэбээр аашалжа эхилбэ. Жэжэ, хүгшэн малнуудта жэгтэй эрэ доргон лэ. Харигтаа миил ябахадань, Халдан ороод мүргэнэ». Өөрөө һула юумые дайража доромжолжо ябадаг хүбүүн заатагүй хэлэгдэхэ гэшые иимэ шүлэгөөр дамжуулна:

Харин Эшэгэн Тэхын

Хара мэхэтэйн гайхалтай.

Томо, хүсэтэй малые

Тойроод гарадаг зантай.

Тэхын мундуу аашые
Тэсэхын аргагүй болоо нэн.
Мушхуу эбэрээ тайруулаад,
Мухар болоод ябаа нэн.

Энэ шүлэг соо харигтаа гэжэ толидо байдаггүй үгэ ороод ябана. 'Зүндөө, амяараа' гэнэ үдхатай Мухар-Шэбэр нутаг хэлэнэй үгэ байжа болоо. Гэбэшье удхань тойроод байһан үгэнүүдхэнь элирнэ.

Юрэ энэ мэтын шүлэг үхибүүдтэ сээжэлдүүлхэдэ, далда удхынь богонихоноор тайлбарилжа үгэхэдэ найн байдаг. Өөрөө шүлэгшэ байханаа гадна, айхабтар мэргэн, сэсэн багша байһан Ц.Н. Номтоев «Табан хурган» гэжэ Г. Чимитовэй шүлэг яажа зааха тухай статья бэшэһэн байдаг. Энэниие гарахадаа, нэгэдэхээр, буряад арадай үгын баялигы харуулха, хоёрдохээр, биб гэдэг дээрэлхүү хүнэй энэ буруу, муу зангынь харуулха зорилго табигдана.

Түрүүн багша эдэ табан хурганнай (табан хургаа арбайлган харуулха) түд түдтаа нэрэтэй бшуу. Нэрэнүүдынь хэн мэдэхэб, хэлэгты гэхэ.

«Барбаадай, батан туулай, тоохон тобшо, толи байса, бишыхан бушүүдай» гэжэ нэгэ нурагшын тооложо үгэхэдэ, багша:

– Энэ нэрэнүүд бага хүүгэды хэлэндэ оруулжа байхадаа, наадхуулан, хэлын нугалан хүгжөөхын тула хэрэглэдэг нэрэнүүд байгаа, – гэжэ хэлээд, ондоо нэрэнүүдынь «эрхы, долёобор, дунда хурган, нэрэгүй хурган, шэгшы» гэдэг гэжэ ойлгуулха. Саашань багша хэлэхэдэ, «Зай, эдэ хурганууд юумэ барихада, бэшэг бэшэхэдэ, юумэ эдихэдэ, өөр өөрын үүргэтэй байдаг ха юм. Ажаглагты даа, юумэ адхахадатнай, али хурган ямар үүргэ дүүргэнэ? Эрхы хурган ходоодо гансаараа нэгэ талаһаа байна. Тээд бэшэ хургануудай туһаламжагүйгөөр гансаараа юушье хэжэ шадахагүй аад лэ, бил ехые хэнэб, нүгөө бүхы хургануудтай тэн байнаб гэжэ өөдэрхэжэ болоо ха.

Ондоо жэшээ дээрэ абажа үзэе. Манай колхозой колхознигууд олон халбаритай ажалда хүдэлнэ. Хонишод, наалишад, барилгашад, газар уһалагшад гэжэ байжа илгарна. Механизаторнууд эрхы хурган шэнги байба гэлэй. «Бидэ ехэ юумэ хэнэбди. Манай ашаар таанар амидарнат», – гэжэ бэшэндээ өөдэрхэбэ гэлэй. Тэрэнь хэр зүб гэшэб гэжэ нурагшадһаа асууха. Тиихэдэнь нэгэ нурагша харюусаха: «Үгы, наалишад баһал шухала ажалда ябана». Багша энэниинь үргэлжэлүүлэн иигэжэ хэлэхэ: «Ямаршье багахан халбари дээрэ ажаллашад, шубуушадшье, амбаарай харууланшье ниитын ажалай таһаршагүй хуби бшуу. Бүхы колхознигууд бултадаа бэе бээдэ туһалжа, хамтадаа колхозойнгоо баялигы үсхэнэ, ажалаа арьбадхана гэшэ».

Цокто Номтоевич саашань энэ шүлэг яажа уран гоёор уншаха ёһотойб гэжэ харуулжа үгэнэ. Тиихэдэ хурган бүхэн өөрын онсо хоолойтой байха. Багша уншажа эхилхэдэ, «Табан хурган» гээд баруун гарайнгаа табан хурга арбайлган харуулха. Тиигээд «Эрхы хурган өөдэрхэбэ» гэжэ омог дорюун аялгаар поэдэй үгэнүүды уншаад, эрхы хургаа ёдойлгон харуулха. «Хэрэгтэй-хэрэгтэй заримы хэн дууджа асарнаб?» гэнэ поэдэй үгэнүүды уншаад, долёобор хургаараа дуудаха гэжэ мэтээр хурган бүхэниие харуулан, тайлбаритайгаар поэдэй үгэнүүды уншаха гээд тодорхойгоор заажа үгэнэ. Нүүлдэ нурагшадта ролёор уншуулаад, түс шүлэгэй удхые тайлбарилһан хөөрэлдөө хэхэ гэнэ.

Л. ШАГДАРОВ,

ИМБТ-ын

эрдэмтэ хүдэлмэрлэгшэ.
(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Декабриин 22, гарагай 2, монгол литын 1, улаагшан туулай, хийдэ хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй.

Энэ үдэр бүгэдэндэ тунхатай хэрэг бүтээхэдэ, "зөөлэн" хэрэгүүдтэ, худаг, үмсынгоо газарта нүхэ малтахда, буянтай үйлэ хэхэдэ, холын харгыда гарахада, эм бүтээхэдэ хайн.

Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "нама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Мандал Шива" хурал уншагдаха.

Декабриин 23, гарагай 3, монгол литын 2, шара луу, галда хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй.

Энэ үдэр лүн абахада, хубараг болоходо, тушаалда томилогдоходо, хуули баталхада, сүүдэй заргын шиидхэбэри гаргахда, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада хайн.

Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "нама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Дамдин Дорлиг" хурал уншагдаха.

Декабриин 24, гарагай 4, монгол литын 3, шарагшан монгол, шоройдо хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй.

Энэ үдэр дэлгэрэнгы болон хуулига хэрэгүүдэ эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада, гэрэй орой хушаахада, эд бараа үйлдбэрлэхэдэ, хүршэтээ нүхэсэхэдэ, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, хуулин хэрэгүүдэ бүтээхэдэ хайн.

Үнэ абахада, эд зөөри, мал лобжжхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "нама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Декабриин 25, гарагай 5, монгол литын 4, сагаан морин, түмэртэ хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр аралжаа наймаа эрхилхэдэ, модо отолходо, модоор юмэ бүтээхэдэ, дархалхада, "сагаан" шэглэлтэй хэрэг бүтээхэдэ, эрдэмдэ, үзэгтэ нурахда, ном уншахада, холын харгыда гарахада хайн. Энэ үдэр хэрэлдэжэ, үнэрлэдэжэ болохогүй.

Үнэ абалал, бэеын ба үе мүсүн модорл хурса болохо.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "нама,

Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Декабриин 26, гарагай 6, монгол литын 5, сагаан хонин, огторгойдо хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдэ эрхилхэдэ, ном уншахада, эрдэмтэ бүтээлнүүдэ шуудалхада, эм бэлдэхэдэ, хэрэглэхэдэ хайн. Холын харгыда гаралтагүй, модо отолходо, модоор юмэ дархалхада, модо үйлдбэрлэхэдэ сээртэй.

Үнэ абалал, эд зөөри болон мал арьбадхадха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "нама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Декабриин 27, гарагай 7, монгол литын 6, хара бишэн, уһанда хуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр баялиг арьбадхадха, наймаа эрхилхэдэ, эд зөөри ба мал худалдан абахада, гэрэй ажал хэхэдэ, холын харгыда гарахада хайн.

Үнэ абалал, нюур шарай хайжарха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Алтан Гэрэл" хурал уншагдаха.

Декабриин 28, гарагай 1, монгол литын 7, харагшан тахья, уулада хуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр эм бүтээхэдэ, хэрэглэхэдэ, Буддын шажанай үндэһэнэй эрдэмтэ бүтээлнүүдэ заахада, хүниие тушаалда томилходо, зэрлиг мори ургалхада, мал нургахда, буянтай хэрэг бүтээхэдэ хайн.

Холын харгыда гаралтагүй, үнэ абалтагүй, нүхэдэй харилсаа эхилтэгүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Бурхан Баабай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай ЗОРИКТО лама – "ГАНДАН" дасанай гэбгы бэлдбэ. 6-дахы таһаг.

Хандаха утаһан: 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37.

Хаяг: 670045, Улаан-Үдэ хото, проспект Автомобилистов, 1 «К» (Стрелка).

Буряадай гүрэнэй университетэй хэблэлээр иимэ гаршагтай ном нара хараба. Даши лама (В.А.Шаглахаев), гэлэн-лама Данзан-Хайбзун Самаевай шаби, энэ ном бүридхэн бэлдээ. Номой эрдэмтэ редактор философиин эрдэмэй кандидат С.И.Жимбеева, рецензентүүдын – түүхын эрдэмэй доктор А.Л.Ангархаев, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат Г.Ц.-Д.Буянтуева.

Гэгээн түрэлтэ багшанар хамба-лама Дамба-Даржаа Заяевай, цэншаб-хамба Агван Лобсан Доржиевай, гэлэн-лама Данзан-Хайбзун Самаевай нангин дурасхаалда энэ ном зорюулагдана.

Түрүүшын хубида Буряад ороной дасануудай түүхэтэ болон ниитэ соёлой онсо өөрсэ зүйлнүүд шэнжэлэгдээ. Тиихэдэ автор мэдээжэ эрдэмтэдэй (Г.Л.Санжиев, Ш.Б.Чимитдоржиев, Т.М.Михайлов, Л.Р.Павлинская, Р.Турман, С.Д.Дылыков, И.С.Урбанаева, С.Ю.Лепехов болон бусад) шэнжэлэлгэнүүдтэ хандажа, тон гүнзгы удхатай тобшолоннуудынь дурдана. Бүхыдөө Буряад орондо, мүн Түнхэнэй, Ахын аймагуудта буддын шажанай дэлгэрхэн түүхэ дурдахдаа, тэрэ үеын үндэр зиндаата ламанарай намтар шэнжэлэлгын ехэ ажал бүтээхэн байна.

Түнхэнһөө гарбалтай мэдээжэ шэнжэлэгшэ Г.-Д.Нацов «Материалы по ламизму в Бурятии» гэжэ ном соогоо Хоршид гэгээнэй Буряадта ерэнхэн тухай үндэр наһатайшуулһаа бэшэжэ абаһанаа хэблэһэн байгаа. Агын, Эгэтын дасануудта эди шэдиэ харуулаад, Бархан Үндэр, Ойхон өөдэ нийдэжэ гараад, Хоршид гэгээн Түнхэн руу зориһон юм. 1810 ондо Хоршид гэгээнэй Түнхэнэй Алтан Мондаргада хүрэхэдэ, хоёр ангушад газаршан боложо ябаһан байгаа. В.А.Шаглахаев тэдэ ангушадай нэрэ элэрүүлээ: Базар Буртигаров, Ганешха Пидуев. Г.-Д.Нацовай бэшэһээр, Хоршид гэгээн Алтан Мондаргын хормойдо хүрөөд, тэдэ хоёрто "саашаа хараад байгаарайт, хойноһоом бу адаглаарайт!" гэжэ захиһан юм ха. Ганешха бээ барингүй, нэмээхэн эрьсээд харахадань, Хоршид гэгээн орхимжоороо дали хээд, хадын орьёл өөдэ нийдэжэ гарашоо. Гэдэргээ мүнхын хара аршаан абажа буугаад, хадын үбэртэ бурьялдаг Субаргын аршаанай булаг руу юулзһэн түүхэтэй. Эндэхи Хандагайтын дасанай ламанар болон нүзэгтэйшүүл Субаргын аршаанда гэрнүүдэ табяад, олон зон бээ аргалуулдаг болоһон байна. Энэ аршаанда мүнөөшье зон амарха, аргалуулхаяа ердэг.

Түнхэнэй дасанууд цэншаб-хамба Агван Доржиевай намтартай нягта холбоотой. Хандагайтын дасан цанид-хамба Агван Доржиевай зааһан газарта, Мондаргын хормойдо баригдаһан юм. Шажанай хамбын тушаалда шэнэ дасанда Содном-Жамса Жигжитов 1917-1920 онуудта байһан. Энэ ехэ лама

багша 1912-1917 онуудта Санкт-Петербургийн дасанай шэрээтэ байһан габыятай. Нунгагдамал шэрээтэнүүд – Лодон Багатуров (1917-1923), Лонбо Санжиев (1923-1927).

Таһархайн баруун тээ Амаргол гээд бага хуурин оршодог. Амарголой модошо дархан Лопсон Хусаев, тэрэнэй туһамаршад Самбу Пархаев, Гэлэг Кунтохеев, Соном Манзараев болон бусад дасанай барилгада хабаадаһан юм.

Дасанай алтан ганжарые Түнхэнэй эмшэ Истайн гэлэн-лама өөрынгоо мүнөөр бүтээжэ, үргэһэн байна. Хоёр-гурба модоной зайһаа наранда яларан харагдадаг хэн. Дасан 12 тээндитэй, гурбан дахбар ехэ байшантай бэлэй. Санкт-Петербургийн дасаниие дуураан баригдаһан энэ дасанда цанид-хамба Агван Доржиевай хургаал заабаринууд жэншэдгүй баримталагдадаг хэн.

А.Доржиевай заабаряар, Майдарийн хурал хонин харын 15-най үдэр эндэ үнгэрдэг байгаа. Майдарийн ногоон мориной орондо – сагаан заан. Нютагай дархашуул тэрэниие улаан бургааһаар, мүн ямаанай хужарһаа абтаһан тусхай бороор шабажа, бүтээхэн түүхэтэй. Таһархайн үндэр наһатан Бабу Гомбоевич Замбаловай хөөрөөр, залуу ламанар болон хубарагууд нюрган дээрээ энэ боро зөөхэн юм.

Майдарийн бурханай ордон 3,5 метр үндэртэй, хажуушаа 2х2м хэмжээнэй, дээрээ алтан ганжартай, хоёр алтан Жалсантай байгаа. Энэ ордон сагаан заанай хойноһоо хубарин, гороолдог хэн (зураг дээрэ, 1920 он). Бүхы Түнхэнэй

Шажанай хамба Содном-Жамса Жигжитов

Шэрээтэ-лама, габыжа Лонбо Санжиев, Түнхэнэй аймаг

зон Майдари бурханай эрьехые харан нүгэдэхээс сулгарһан гээд үндэр наһатайшуул дурсана.

Т.САМБЯЛОВА.
(Үргэлжлэлэнь удаадахи дугаарта гараха).

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б.Гуродармаева, С.Б. Байминова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ:
670000,
г. Улан-Удэ,
ул. Каландаришвили, 23.
ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.buriatun.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 16.12.2014 в 17.00 - по графику; 16.12.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ № 2427. Тираж - 3800 экз.

Цена свободная.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж),
Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

Ким Цыденовэй нэрэмжэтэ уран бэлигтэнэй мурисөөн
Яруунын Ульдэргэ хууринда үнгэрбэ

"УРИХАН ЭЖЫМ ШАРАЙҢАА ҮЛГЭН ДЭЛХЭЙ ДУЛААХАН"

Бэлигтэй зохёолшын түрэлхидэй урилгаар энэ мурисөөнэй "Уянгын шүрэ. Проза" шэглэлэй журин гэшүүн боложо ошобо ха юмбид. Мүн лэ Ульдэргэһөө гарбалтай мэдээжэ уран шүлэгшэ Булат Намдакович Жанчипов, Яруунын Маарагтаһаа гарбалтай алдарт поэт Шираб Нимбуевай басаган Любовь Ширабовна Базарова-Нимбуева гэгшэдтэй хамта нэгэ машина соо хуулсажа ошобобди. Булат Намдакович Ким Цыденовһээ хоёр наһа дүү болодог гэхэ гү, али 1939 ондо түрэн тула сугтаа наадажа, өөдөө болоһон үеын нүхэд гэшэбди гэжэ 1980-яад онуудта "Буряад үнэн" сониндо суг хүдэлхэдөө, оло дахин хөөрэһиень ханажа ябадаг-би.

Нютагаа дүтэлхэ бүрээ Булат Намдакович шүлэг, зохёолнууд соогоо домоглон дурдаһан, бүхы Буряад соогоо, гадууршыё алдаршуулһан "Молон хүнды", "Обоото" гэхэ зэргын газарнуудаа заан байжа хөөрөбэ.

Үглөөнэй 10 саг багаар Ульдэргэ хүрээжэ, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоевич Номтоевой нэрэмжэтэ дунда хургуулиин байшан соо ороходомнай, Долсон Цыденовна Галсанова түрүүтэй багшанар угтажа байба.

Ким Цыденовэй нэрэмжэтэ уран бэлигтэнэй мурисөөн түрэлхидэйн үүсхэлээр түрүүшынхээ нёдондо жэл баһал энэ үедэ, уран зохёолшын түрэн декабриин 4-нэй үдэртэй тулалдуулан, үнгэргэгдэһэн байгаа бшуу. Нёдондо энэ мурисөөн Яруунын аймагай хэмжээн соо үнгэргэгдэжэ, 40-өөд хүн хабаадаһан байбал, байгша оной 2-дохи мурисөөн аймагууд хоорондын боложо, 85 хүн хабаадаа. Энэ удаа Яруунын аймагһаа гадна Буряад ороной зүүн зүгэй Хориин, Загарайн, Хэжэнгын аймагуудай хурагшад хабаяа туршалда-ба.

"Нёдондо мурисөөндэ хабаадагшадые Ульдэргэдэхи манай гэртэ оруулжа угтаа, хүндэлөө хэмди. Энэ гэртэнай минии дүү хүбүүн Амгаланай бүлэ хуудаг хэн. Тээд байгша оной май соо оройдоол таби хүрэн дүү хүбүүмни гэнтэ наһа барашоо. Тиймэһээ энэ гэрнай мүнөө хаалтатай байнал даа", - гэжэ ханаа алдан, Ким Цыденовэй басаган Виндарья Ринчиновна хөөрэнэ.

Мурисөөнэй тэдхэбэриие диилэнхи хубяарнь Ким Цыденовэй түрэлхид өөр дээрээ даажа абаа. Тээд хэд бэ гэбэл, Ким Шогдоповичой хурьгэн хүбүүн - харуулай "Дозор" агентствын гендиректор Эрдэм Дамбаевич Доржиев, уран зохёолшын басаган Виндарья Ринчиновна Доржиева-Кимэй гэгшэд болоно. Дүрбэн шэглэл-номинацийн нэгэнэй шангай сан жасые Ким Цыденовэй хургажа гаргаһан, 1969 ондо тус хургуулиин 10-дахи анги дүүргэһэн хурагшад бэе дээрээ даажа абаа. "Ульдэргэ" СПК (Д.Ц. Галсанов) мурисөөндэ хабаадагшадый эдээ хоолдо мяха гаргажа үгөө. Эмхидхэлэй бүхы талые Ульдэргын дунда хургуулиин багшанар, столовын хүдэлмэрилэгшэд хангаба.

Ким Цыденов 1937 ондо түрэн аад, оройдоол 34 наһа хүрээжэ, 1971 ондо саг бусаар аялшананинь харамтай. Тээд энэ богонихон наһан соогоо ялас гэмэ хурса удхатай уянгата шүлэг, рассказуудые бэшэжэ, томо зохёолшон боложо ябаһанаа харуулһан байна. Байгша оной мурисөөнэй юрэнхы сэдэбынь Ким Цыденовэй "Урихан эжим шарайһаа үлгэн дэлхэй дулаахан" гэһэн шүлэгэй мүрөөр тодорон найруулагда-ба. Ушарын габэл, Ким Шогдоповичой зохёохы бэлигэй бүрилдэлгэдэ түрэн эжын, Цырма Цыдыпова, аргагүй ехэ

Уран шүлэгшэдэй бүлэг

Булат Жанчипов болон Ким Цыденовэй хани нүхэр Анна Чимитдоржиевна уран шүлэгшэдэй бүлэгтэ 2-дохи хуурида гараһан Ульдэргын хургуулиин 11-дэхи ангиин туяна Будажаанаевада шагнал барюулна

нүлөө үзүүлээ хэм шуу.

Шэглэл бүхэн гурба-гурбан бүлэгүүдээр хубаараа: 5-8-дахи ангинууд, 9-11-дэхи ангинууд, наһа гүйсэһэн хүнүүд. Шангууд гэбэл, 1-дэхи хуури эзэлэгшэд - 2000 түх., 2-дохи хуури - 1000 түх., 3-дахи хуури - 500 түх. Гадна бүлэг бүхэнһөө нэгэ-нэгэ хүн урмашуулгын гэршэлгэнүүдээр шагнагдаба.

Ульдэргынхид хургуулитай зэргэлээд оршодог клубта дүүрэтэр сугларжа, мурисөөнэй нээлтэ эндэ болобо. Хургуулиин директор Долсон Галсанова, Яруунын аймагай депутатуудай Соведэй түрүүлэгшэ Эрдэни Дугаров, Ким Цыденовэй хани нүхэр Анна Чимитдоржиевна, басаганинь, Виндарья Ринчиновна, уран бэлигтэнэй мурисөөнэй нээгдэһэн ушараар нютагайхиддаа, айлшадые халуунаар амаршалба.

Намтай сугтаа "Уянгын шүрэ. Проза" шэглэлэй журидэ ороо гэбэл, Ульдэргын хургуулида үни удаан ажаллаһан республика габыята багша, Россиин юрэнхы нурулсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ Цыбигма Нимаева, Ульдэргын "Коммунизм" колхозой суута түрүүлэгшэ ябаһан Жамбал Доржиевич Сампилоной болон манай "Буряад үнэн" сониной редакторай орлогшоор 1940-1950-яад онуудта ажаллаһан Очигма Гомбоевна Гомбоевагай басаган Лыгжима Сампилов гэгшэд болоно. Мүн бусад шэглэнүүдэй журин гэшүүд: "Уянгын шүрэ. Шүлэг" - Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат, мэдээжэ поэт Булат Жанчипов, Любовь Базарова-Нимбуева, Буряад радиогой сурбалжа-лагша Ешигма Цымжитовна Цыбенова, "Уран үгын нюусанууд" - Россиин болон Буряадай габыята багша Янжима Ивахинова, "Буряад-монгол ном" хэблэлэй захирал Жанна Дымчикова, Ульдэргын хургуулиин директор Долсон Галсанова, "Уран зурааша" - Буряадай багша-

нарай колледжын уран зурагай таһагыё даагша Цыпилма Надагурова, Буряад Республикын габыята уран зурааша Шираб-Жамсо Раднаев, Ким Цыденовэй аша басаган, уран зурагай багша Алина Цыденова.

Журидэ минии оролсоһон прозын шэглэлэй мурисөөн Баярма Базаргурьевна Жамбаловагай даажа ябадаг буряад хэлэ, уран зохёолой кабинет соо үнгэрбэ. Ульдэргын хургуулиин директор 21 жэл соо ябаһан Цокто Номтоевич Номтоев тухай материалнууд найхан шэмэглэл, зурагуудтайгаар үргэн самбарнууд дээрэ хадаатай харагдана.

"Уянгын шүрэ. Проза".

5-8-дахи ангинуудай бүлэгтэ 1-дэхи хуурида Эгэтын-Адагай хургуулиин 7-дохи ангиин хурагша Цырендулма Цыбикжапова (багша Ц.Ж. Гончикова) гараба. Энэ басаган манай «Буряад үнэн» хэблэлэй байшанай урзанда жэлэй "Буряадай түрүү хүнүүд" гэһэн мурисөөндэ шалгаржа, Буряад драмын театрта ерэн зоние абьяас зоригороо гайхуулаа хэм шуу. 2-дохи хуури - Нархатын 2-дохи хургуулиин Алина Эрдынеева (8 анги), 3-дахи - Эгэтын-Адагай хургуулиин Аюша Жалсанов (8 анги), урмашуулгын тэмдэг - Зандама Норбоева (Нархатын 1-дэхи хургуулиин 8 анги).

9-11 ангинууд. 1) Жэбзэн Сангалова (Загарайн Асагадай хургуулиин 9 анги), 2) Соёлма Цыбикова (Нархатын 1-дэхи хургуулиин 9 анги), 3) Бато Жамбалов (Ульдэргын хургуулиин 9 анги), урмашуулгын - Аюна Цырендоржиева (Нархатын хургуулиин 9 анги).

"Уянгын шүрэ. Шүлэг".

5-8 ангинууд. 1) Сарана Балданова, 8 анги, Асагадай хургуули, 2) Баяр Цыденов, 6 анги, Иисэнгын хургуули, 3) Сүрэнэ Пригнаева, 7 анги, Эгэтын-Адагай хургуули, урмашуулгын - Дам-

баева Соелма, 8 анги, Нархатын 1-дэхи хургуули.

9-11 ангинууд. 1) Александра Жамсуева, Хэжэнгын Ородой-Адагай хургуули, 9 анги, 2) Туяна Будажаанова, Ульдэргын хургуули, 11 анги, 3) Цыден Доржиев, Ульдэргын хургуули, 9 анги, урмашуулгын - Дулма Аюшиева, Хэжэнгын интернат-хургуули, 11 анги, «Уужам сэдхэлтэй эжим».

"Уран үгын нюусанууд".

8-11 ангинууд. 1) Аяна Буянтуева, 9 анги, Хориин Ааланай хургуули, 2) Бэлигма Цыденжапова, 11 анги, Ульдэргын хургуули, 3) Валентина Дымчикова, 9 анги, Эгэтын-Адагай хургуули, Саха Рантарова, 10 анги, Ородой-Адагай хургуули.

Урмашуулгын - Соелма Цыбикова, 9 анги, 1-дэхи Нархатын хургуули.

"Уран зураг".

5-8 ангинууд. 1) Дугар Бальжиров, Хэжэнгын Могсохоной хургуули, «Эжим гүүгээ наагаа даа», 2) Бато Цыренжапов, Тулдуунай хургуули, 3) Сүрэнэ Пригнаева, Эгэтын-Адагай хургуули, Лида Брезовская, Поперечный хургуули, урмашуулгын - Даба Нугсулаев, Хэжэнгын интернат-хургуули.

9-11 ангинууд. 1) Сарана Санжижапова, Могсохоной хургуули, «Дангина», 2) Ханда Бадмаева, Могсохоной хургуули, «Гурбан үе».

Шэглэл бүхэндэ хурагшадһаа гадуур наһа хүсэһэн бүдүүн зон амыараа бүлэгүүд боложо хабаадаа.

Мурисөөнэй түгэсэһэн хойно Виндарья Ринчиновна Доржиева намтай хөөрэлдэхэдөө, хамһалсаһан, туһа хүргэһэн бүхы зондо халуун баяр хүргэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Тусхайлбал, СПК "Ульдэргэ", ООО "Дозор", Ульдэргын хургуулиин директор Д.Ц. Галсанова, буряад хэлэнэй багша Б.Б. Жамбалова, ород хэлэнэй багша Ц.Д. Чимитова гэгшэд болоно. Гадна энэ мурисөө эмхидхэлгэдэ Ж.Ч. Дымчикова, Я.Ц.Ивахина, Эрдэм нурулсалай министерствын мэргэжэлтэн С.Ц. Сангажапова гэгшэд хоёрдохи жэлээ онсо хэшээл оролдолго гаргаба.

Буряад хэлэ, соёлоймнай энэ үеэр хүшэрхэн байдалда ороод байхада, үргэн дэлсэтэй иимэ хайндэр, мурисөө арад түмэнэй халуун абьяас зоригоро Яруунын аймагта эмхидхэһэнинь саглашагүй ехэ үлзы дэмбэрэлтэй байна.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

ЦИРК БУРЯТИИ
ПРЕДСТАВЛЯЕТ
Мада гас кар
24-26
25-26
24
6,7,8
48-48-32
67-72-72
67-72-32

24 декабря в 13.00 состоится премьера Новогоднего шоу «Мадагаскар» при поддержке Администрации Главы РБ и Уполномоченного по правам ребенка в РБ.